

SOMALİ SAHİLLERİNDEKİ DENİZ HAYDUTLUĞU EYLEMLERİ VE HAYDUTLARIN YARGILANMASI

PIRACY IN SOMALIA COASTS AND PROSECUTING PIRATES

Cengiz Demirtaş*

ÖZET

Deniz haydutluğunun son yıllarda yeniden ortaya çıkması, akademisyenler ve uygulayıcılar arasında yoğun tartışmaların odağı olmuştur. Dikkatler özellikle de haydut saldırılarının kritik seviyelere ulaştığı Aden Körfezi ve Somali sahillerine odaklanmıştır. Artan endişe karşısında uluslararası toplum, haydutlukla etkin bir şekilde mücadeleye girişmiştir. Ancak Somali sahillerindeki haydutluk eylemlerinin sıradışı olması, uluslararası hukukta, özellikle de haydutların yakalanması ve yargılanması konularında bazı sorunlara sebep olmuştur. Bu çalışmada Somali sahillerindeki haydutluk eylemleri ve haydutların yargılanmasına ilişkin uluslararası hukuk incelenmiştir.

ABSTRACT

The resurgence of sea piracy has become the object of intense debate among scholars and practitioners in recent years. Attention has concentrated particularly on piracy in The Gulf of Aden and in Somalia Coasts, where the attacks has reached critical levels. In view of the growing concern, international community has started effective struggle against piracy. Nonetheless, the unique pirate attacks in Somalia coasts, have caused some problems in international law, especially in arresting and prosecuting pirates. In this paper, piracy in Somalia coasts and international law regarding prosecuting pirates have been examined.

GİRİŞ

Deniz haydutluğu, dünya için yeni bir kavram olmamakla birlikte özellikle 2008 yılından itibaren tüm dünyayı derinden etkilemeye başlayan bir faaliyet olarak belirmiştir. Tüm dünya sularında görülebilecek olan bu yasadışı faaliyetin son yıllarda zirve yaptığı bölge Somali kıyıları ve Aden Körfezi'dir. Bu bölgenin belirginleşmesi, aşağıda açıklanacağı üzere bir rastlantı değildir. Haydutluk faaliyetleri sayısal olarak yüzlerle ifade edilirken, dünya denizcilik sektörüne maliyeti de, yıllık yüz milyonlarca doları aşmaktadır.

Bazı kıyı devletlerinin karasularının güvenliğini sağlayamamaları, kargo gemilerinin mürettebatının sayıca az ve silahsız oluşu, büyük ticaret gemilerinin düşük hızda seyretmeleri ve manevra kabiliyetlerinin az oluşu gibi etkenler,

* Sankamış 9'uncu Motorlu Piyade Tugay Komutanlığı Askeri Mahkemesi Hakimi

günümüzde haydut faaliyetlerini kolaylaştırmaktadır. Son yıllarda deniz haydutluğu denince, akla Somali kıyıları gelmektedir. Somali kaynaklı deniz haydutluğu eylemlerinin son yıllardaki dramatik artışı ile deniz ticaretinin büyük zarar görmesine uluslararası kamuoyu tepkisiz kalmamış, BM Güvenlik Konseyi'nin yetkilendirmesi ile devletler ve uluslararası teşkilatlar haydutlukla mücadelede girişmişlerdir. Somali kaynaklı haydutluk eylemlerinin, uluslararası hukukta örf ve adet hukuku haline gelmiş uluslararası hukuk kurallarına her zaman uymaması, mücadelenin hukuki çerçevesinin belirlenmesinde zorluklar oluşturmuştur. Özellikle de haydutlara kimlerin hangi coğrafyada nasıl müdahale edeceği, yakalanan haydutlara ne işlem yapılacağı, yargılama faaliyetinin hangi devlet tarafından gerçekleştirileceği konuları uluslararası hukukta tartışılmıştır.

Bu çalışmanın amacı, Somali kaynaklı haydutluktan yola çıkılarak, haydutluğun uluslararası hukukta yarattığı sorunlara ve özellikle yakalanan haydutların yargılanması meselesine değinmektir. Deniz haydutluğu, uluslararası hukukta evransel yargı yetkisi tanınan bir suçtur. Buna rağmen yakalanan haydutların yargılanması uluslararası hukukta sorunlara yol açmaktadır. Somali kaynaklı deniz haydutluğu ile mücadele için, devletler ve uluslararası teşkilatlar tarafından başlatılan girişimlerin kapsamlı olması, yakalanan haydutların yargılanması meselesini önceki zamanlarda olduğundan çok daha fazla gündeme getirmiştir.

Çalışmada, sırasıyla haydutluk kavramı ve diğer yasadışı eylemlerden farkı açıklanmış, Somali kaynaklı haydutluk olayları ve dünya kamuoyunun tepkisi üzerinde durulmuş, haydutların yakalanmaları ve yargılanmaları ile ilgili uluslararası hukuktaki sorunlar ele alınmıştır. Çalışmada ayrıca, deniz haydutluğunun iç hukukta ne şekilde düzenlendiğinden, Türkiye'nin haydutlukla mücadelede uluslararası camiaya yaptığı katkılardan bahsedilmiştir.

1.KAVRAMLAR

1.1.Deniz Haydutluğu

Deniz haydutluğu kavramı en yalın şekliyle, açık denizlerdeki ekonomik çıkar amacıyla gerçekleştirilen yasadışı davranışlar bütünüdür. Deniz Haydutluğu, 1982 tarihli BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin¹ 101. maddesinde tanımlanmıştır. Buna göre;

Aşağıda sayılan fiillerden herhangi biri deniz haydutluluğunu teşkil eder;

a) Bir özel geminin veya bir özel uçağın mürettebatı veya yolcuları tarafından;

i) Açık denizde, bir gemiye veya uçağa veya bunlardaki kişi veya mallara karşı;

ii) Hiç bir devletin yetkisine tabi olmayan bir yerde, bir gemiye veya uçağa,

kişilere veya mallara karşı, kişisel amaçlarla işlenen her türlü yasa dışı şiddet veya alıkoyma veya yağma fiili;

¹ Türkiye bu sözleşmeye taraf değildir. Türkiye taraf olmadığı için Sözleşme'nin resmi Türkçe çevirisi bulunmamaktadır. Çalışmada Prof. Dr. Aydoğan ÖZMEN tarafından çevrilmiş metin esas alınmıştır. Prof. Dr. Aydoğan ÖZMEN'in çevirisi için bkz., BM Enformasyon Merkezi (UNIC) Ankara.

b) *Gemiye veya uçağa deniz haydudu gemi veya uçak niteliğini veren olaylara ait bilgisi olmak kaydıyla bir geminin veya bir uçağın kullanılmasına isteyerek katılma fiili;*

c) a) ve b) fıkralarında tanımlanan fiillerin işlenmesini teşvik eden veya bunları

kolaylaştırmak üzere işlenen her fiil

Sözleşme metnine göre, deniz haydutluğunu, açık denizlerde ya da hiçbir devletin yetkisine tâbi olmayan sularda, bir deniz aracının mürettebat ya da yolcularının, özel ve ekonomik çıkar elde etmek için başka bir deniz taşıtındaki kişilere ya da emtialara karşı gerçekleştirdikleri her türlü şiddet eylemi olarak tanımlamak mümkündür. Bu alanda ülkemizdeki ilk ve en kapsamlı çalışmayı yapan Seha L. Meray, deniz haydutluğunu, “özel kişilere ait gemilerle özel kişilerin savaş ya da barış zamanında, açık denizlerde gemilere, bu gemilerdeki insanlara ya da yüke karşı bir Devletin yararına değil, kendi çıkarları için yaptıkları fiiller” olarak tanımlamıştır².

1.2. Terör Saldırıları

Gerçekleştirilen faaliyetin haydutluk olarak kabulü için özel ve ekonomik çıkar temel amaç olmalıdır. Faaliyette politik bir amaç güdüldürse, artık terörist faaliyetten bahsetmek gerekir. Deniz haydutluğunun özel amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilen fiillerle sınırlandırılmış olması, politik amaçlarla gerçekleştirilen terörist saldırıları doğal olarak kapsam dışında bırakmaktadır. Bununla birlikte, teröristlerle deniz haydutları arasında ortak maddi çıkarlara dayalı ilişki ve işbirliği ihtimali, önemli bir güvenlik riskini de beraberinde getirmektedir. Benzer şekilde, kaçırılan gemilerin terör saldırılarında kullanılması veya taşıdığı petrolün kasten denize boşaltılması ya da deniz haydutluğundan elde edilen maddi kazancın terörist faaliyetlerin finansmanında kullanılması ihtimali, doğal olarak uluslararası toplumu endişeye sevk etmektedir³.

1.3. Silâhlı Soygun

Denizde silâhlı soygun ya da deniz hırsızlığı, herhangi bir devletin yargı yetkisi içinde gerçekleşen soygun ve yağmalama eylemleri için kullanılan bir terimdir. Denizde silâhlı soygun, uluslararası sözleşmelerde tanımlanmamış, bu terimi tanımlanmak ve cezalandırmak ilgili devletin iç hukukuna bırakılmıştır⁴. Uluslararası Denizcilik Örgütü, *A.1025 (26) sayılı, Gemilere Karşı Haydutluk ve Silâhlı Soygun Soruşturmaları Usulü* isimli kararında silâhlı soygunu, bir gemi ya da gemi üzerindeki kişilere veya bunların mallarına karşı bir ülkenin karasularında gerçekleştirilen her türlü şiddet, alkoyma eylemleri veya bunların tehdidi olarak tanımlamıştır⁵. Kavramlar arasındaki ayrımların

² Seha L. MERAY, “**Bazı Türk Andlaşmalarına Göre Korsanlık ve Deniz Haydutluğu-nun Yasaklanması**”, AÜSBF Dergisi, Yıl 1963, Cilt 18, sayı 3, s.105 vd.

³ Ahmet Hamdi TOPAL, “**Uluslararası Hukukta Deniz Haydutluğu ve Mücadele Yöntemleri**”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl 2010, Cilt 59, sayı 1, s.113

⁴ Kerem BATIR, “**Yirmibirinci Yüzyılda Deniz Haydutluğu ve Uluslararası Hukuk**”, Ankara, USAK Yayınları, 2011, s. 8

⁵ Uluslararası Denizcilik Örgütü 2010 yılı Haydutluk ve Silahlı Soygun Raporu, s.3, (çevrimiçi) <http://www.sims1.com/Downloads/Piracy/IMBPiracyReport2010.pdf>, 22.05.2011

hukuksal düzlemdeki önemi, aşağıda ayrıntılı olarak açıklanacağı üzere eylemlere müdahale ve yargılama yetkisi yönündendir.

1.4. Korsanlık

Deniz haydutluğunun halk dilinde korsanlık olarak adlandırıldığı, korsanlık teriminin bu şekilde yanlış kullanıldığı görülmektedir. Uluslararası hukuk açısından korsan, devletlerin yetkilendirmesi sonucu denizde düşman gemilerine karşı eylem gerçekleştiren ve bu nedenle kendilerine ganimet hakkı tanınan denizciler olup, salt kendi adına ve kişisel çıkarına hareket eden deniz haydutlarından ayrılmaktadırlar⁶. Korsan bir bayrak altında, belirli bir birliğe veya otoriteye bağlı olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Deniz haydutluğu kavramında ise, düzenli bir siyasi teşkilâta dâhil olmayan, arkasında bir bayrak otorite olmayan, faaliyetlerini yerel olarak sürdüren küçük çaplı gruplar vardır. Deniz haydutluğu, devletin hoşgörüsü olmaksızın gemi kaçırma ve esir alma olaylarıdır. Örneğin, Somali'deki ve dünyanın diğer yerlerindeki benzer olaylar deniz haydutluğudur.

2. SOMALİ KAYNAKLI DENİZ HAYDUTLUĞU OLAYLARI

2.1. Rakamlarla Deniz Haydutluğu

2000-2007 yılları arasında deniz haydutluğunun zirve yaptığı bölge başta Endonezya ve Malezya'nın yer aldığı Güneydoğu Asya iken⁷, 2007'den itibaren deniz haydutluğuna ağırlıklı olarak rastlanan bölge Somali açıkları ve Aden Körfezi olmaya başlamıştır. Gerçekten de Somali açıklarındaki deniz haydutluğu eylemleri 2007'den beri sürekli artmaktadır. 2010 yılı ve devamında ise haydutların şiddete başvurdukları, rehin tutma sürelerinin uzadığı, eylemlerin doğuda Hint Okyanusu'na, güneyde Tanzanya ve hatta Mozambik'e kadar uzandığı, eylemlerin Somali'yi daha da istikrarsızlaştırdığı gözlenmiştir. Uluslararası Denizcilik Örgütü'nün verdiği rakamlara göre, 2009 yılında tüm dünyada meydana gelen vakia sayısı 406'dır, bunların 47'sinde haydutlar başarılı olarak gemileri ele geçirmişlerdir. 2008 yılında vakia sayısı 293 ve ele geçirilen gemi sayısı 42 dir. Vakia sayısındaki artışa rağmen kaçırılan gemi sayısının artmaması, aşağıda açıklanacağı üzere donanmaların mücadelesi sayesinde. Ancak vakia sayısındaki artış, dikkat çekicidir ve 2003 yılından beri ilk kez 400'ün üzerine çıkmakla kalmamış, son üç yılda sürekli olarak artış göstermiştir. Kaçırılan gemilerde toplam 1052 kişi rehin alınmış, bunların 68'i yaralanmış, 8'i hayatını kaybetmiştir. 2009 yılındaki 406 vakıadan 217'si Somalili haydutlarca gerçekleştirilmiştir. 2008 yılındaki rakam, 111 idi (2000-2007 yılları arasında Somali kaynaklı eylem sayısı ortalama 26 idi). Buradaki artış dikkat çekici olup, toplamdaki artışı açıklamaktadır⁸. 2010 yılında tüm dünyadaki vakia sayısı, 445 ve başarılı saldırı sayısı 53, rehine sayısı 1181 ve can

⁶ Hüseyin PAZARCI, **Uluslararası Hukuk**, Gözden Geçirilmiş 5. Bası, Ankara, Turhan Kitabevi, 2007, s. 201

⁷ Peter CHALK, **The Maritime Dimension Of International Security, Terrorism, Piracy and Challenges For The United States**, RAND Corporation, USA, 2008, s. XI

⁸ Kaynak: Uluslararası Denizcilik Bürosu Deniz Haydutluğu Rapor Bürosu, (çevrimiçi) http://www.icc-ccs.org/index.php?option=com_content&view=article&id=385:2009-worldwide-piracy-figures-surpass-400&catid=60:news&Itemid=51, 15.05.2010

kayı 8'di. 2010 yılında vakıaların %92'si Somali açıklarında meydana gelmiş, bu bölgedeki saldırılar sonucu 49 gemi haydutlarca alıkonulmuş ve 1016 kişi rehin alınmıştır⁹. Bu çalışmaya kadar 2011 yılında tüm dünyadaki vakıa sayısı 173, başarılı saldırı sayısı 23'tür. Somali bağlantılı haydutluk eylem sayısı 117, ele geçen gemi sayısı 20, rehin alınan kişi sayısı 338, ölen rehine sayısı 7'dir. 2010 yılının ilk çeyreğinde Somali bağlantılı eylem sayısı 35 iken, 2011 yılının aynı döneminde bu sayı 97 olmuştur. 2011 yılı ilk çeyreğinde, gerçekleşen 142 saldırıyla tüm zamanların en yüksek rakamına ulaşılmıştır¹⁰. Rakamlar, tüm dünyadaki deniz haydutluğu eylemlerinin ağırlık noktasının Somali ve Aden Körfezi açıkları olduğunu ortaya koymaktadır. Bundan başka 2008 yılında Somalili haydutların saldırıları neredeyse tamamen Aden Körfezi'nde olmuş iken, 2009 yılı ve devamında saldırıların çoğu, başkent Mogadişu'ya 1000 mil doğuda yer alan açık denizde gerçekleşmiştir. (Suudilere ait 68 milyon ABD doları değerinde 2 milyon varil ham petrol taşıyan Sirius Star örneğinin kıyıda 450 mil uzakta ele geçirilmiştir.¹¹)

Deniz haydutlarının saldırıları ilk başlarda kıyılara yakın bölgelerde Somalili balıkçıların zararına balıkçılık yapan nisbeten küçük gemilere karşı başlamışken, saldırılar balıkçı gemilerinden sonra daha büyük ticari gemilere ve kıyıda uzak noktalara sıçramıştır. Haydutların, saldırılarında ağır silâhlar ve roketatarlar kullandıkları, teknolojik ekipmanlara sahip oldukları, imkân ve kabiliyetlerinin son derece arttığı görülmüştür¹². Haydutlar, ele geçirdikleri gemileri Somali kıyılarına götürmekte ve fidye istemektedirler. İstenen fidye ortalama 500.000 ila 2.000.000 Amerikan doları arasında değişmekte olup, pazarlık gemi sahipleri ile haydutlar arasında olmaktadır. Ele geçirilen gemilerde rehin tutulma süresi, ortalama 120 gündür. Haydutlar saldırılarında iki tür deniz aracı kullanılmaktadırlar; birinci tip, daha önceki saldırılarda ele geçirilen büyük gemiler iken, ikinci tip araçlar botlardır¹³. Çoğu zaman çok uzaklara açılabilen bu büyük gemiler, botları taşıyarak seyir yapmakta ve bu nedenle şüphe de çekmemektedirler.

⁹ Kaynak: Uluslararası Denizcilik Bürosu Deniz Haydutluğu Rapor Bürosu, (çevrimiçi) <http://www.icc-ccs.org/news/429-hostage-taking-at-sea-rises-to-record-levels-says-imb>, 22.05.2011

¹⁰ Kaynak: Uluslararası Denizcilik Bürosu Deniz Haydutluğu Rapor Bürosu, (çevrimiçi) <http://www.icc-ccs.org/piracy-reporting-centre/piracynewsfigures>, çevrimiçi, 22.05.2011

¹¹ 15.11.2008 tarihinde ele geçirilen gemi için korsanlar 25 milyon ABD doları talep etmelerine rağmen, 3 milyon karşılığında anlaşmaya varılmış ve gemi serbest bırakılmıştır. Ödenen fidye, 9 Ocak 2009 tarihinde paraşütle bırakılmıştır. Peter Eichstaedt, **Pirate State, Inside Somalia's Terrorism At Sea**, Lawrance Hill Books, Chicago, USA, 2010, s.35

¹² Peter LEHR, **Violence At Sea, Piracy In The Age Of Global Terrorism**, Routledge Taylor and Francis Group, LLC, New York USA, 2007, s.16

¹³ Robin GEISS, Anna PETRIG, **Piracy and Armed Robbery At Sea, The Legal Framework For Counter Piracy Operations in Somalia and The Gulf Of Aden**, Oxford University Press, New York USA, 2011, s.10

2.2. Somali Kaynaklı Deniz Haydutluğunun Nedenleri

Modern deniz haydutluğunun pek çok nedeni bulunmaktadır. Bu nedenleri; yakalanma riskinin elde edilecek gelirin büyüklüğü karşısında az oluşu, yoksulluk, elverişli coğrafya, çatışma ve karmaşa ortamı, kültürel kabul görme olarak sayabilmek mümkündür¹⁴.

Somali kıyılarındaki deniz haydutluğunun bu kadar yaygın olması da yukarıda sayılan sebeplerin bir araya gelmesi ile açıklanmaktadır. Dünya deniz ticaretinde, Akdeniz- Süveyş Kanalı takip edilerek Hint Okyanusu üzerinden uzakdoğuya ulaşan deniz yolu, oldukça tercih edilen ve yoğun bir güzergahtır. Deniz haydutluğunda özellikle stratejik noktalar tercih edildiği dikkate alındığında Somali'nin, Süveyş Kanalı'ndan çıkıldıktan sonra Hint Okyanusu'na bağlanmadaki elverişli coğrafyasının ve 1900 mil uzunluğundaki sahil şeridinin, haydutluk eylemlerine imkân sağladığı görülmektedir.

Somali'nin siyasi konjonktürü de, deniz haydutluğunun artmasında çok etkili olmuştur. 1991'de Sosyalist Siad Barre yönetiminin çöküşünden beri Somali'de etkin bir iktidar yoktur. 2004 yılında oluşturulan, Etiyopya destekli ve uluslararası kamuoyunca tanınan Somali Geçici Federal Hükümeti, sadece güneyde, başkent ve civarında otorite sahibidir. Puntland 1998'den beri yarı otonom ve Somaliland 1991 yılından beri bağımsızlık iddiasıyla yaşamaktadır¹⁵. Bu noktada Somali'de kamu düzenini sağlayacak bir kamu otoritesi olmadığından, kabileler halinde yaşayan halk ve özellikle de kıyılarda yaşayanlar, açlık, sefalet gibi sosyo ekonomik sebeplerle haydutluk eylemlerine başlamışlardır¹⁶. Somalili haydutların ilk başlarda balıkçı oldukları, sonrasında ise Somali karasularında izinsiz avlanan ya da bu bölgeye toksik atık bırakan yabancı gemilere, karasularını korumak amacıyla taaruz etmeye başladıkları ileri sürülmektedir¹⁷. Bu noktada Somali hükümeti dahil pek çok uluslararası aktör, eylemleri haydutluk olarak betimlese de, eylemlerde en azından başlarda politik etkinin hiç olmadığını da söylemek mümkün değildir. Ancak bu yöndeki sürekli bir niyet, ispatlanmış değildir ve başlangıçtan bugüne, haydutlar, amaçlarının daha çok ekonomik kazanç olduğunu ortaya koyan pek çok eylem yapmışlardır¹⁸. 2005'te meydana gelen tsunami felâketi sonrasında 18000 kişinin evsiz kalması, haydutluğun başlamasında ayrıca etkili olmuştur. Somali ekonomisi de, devam eden süreçte haydutluğa dayalı hale gelmiştir. Somali'de haydutluğun en yaygın olduğu bölge olan Puntland'ın yıllık geliri 2009

¹⁴ BATIR, **a.g.e.**, s.147 vd.

¹⁵ GEISS, PETRIG, **a.g.e.**, s.13, LEHR, **a.g.e.**, s.10

¹⁶ David Marley, **Modern Piracy; A Reference Handbook**, ABC-CLIO LLC, California USA, 2011 s.199

¹⁷ Ademola ABASS, **Protecting Human Security In Africa**, Oxford University Press, New York USA, 2010, s.125; MARLEY, bazı silâhlı grupların 1990'ların ortalarında kendilerini yetkilendirilmiş sahil güvenlik görevlileri olarak lânse ederek ve deniz kaynaklarını korumak amacıyla, izinsiz avlanan yabancı gemilere karşı alıkoyma ve fidye alma işine giriştiklerini, 2000 yılından itibaren ise bu kârlı işin karasularının ötesine uzandığını, Somali kaynaklı deniz haydutluğunun bu şekilde başladığını belirtmektedir. MARLEY, **a.g.e.**, s.200

¹⁸ Somalili deniz haydutlarının radikal islamist grup El Şabap tarafından organize edildikleri ve asıl amacın Somali'yi global cihat hareketinin merkezi yapmak olduğu da iddia edilmektedir. EICHSTAEDT, **a.g.e.**, s.5

yılında 16 milyon Amerikan doları iken, haydutluktan sağlanan gelir, 82 milyon Amerikan doları olarak gerçekleşmiştir. Haydutluk, ayrıca bölge ülkelerinin ekonomilerini de olumsuz etkilemiş, bölgede para aklama, uyuşturucu ve silâh kaçakçılığı artmıştır. Aden Körfezi'nden yılda 32000 gemi geçtiği göz önüne alındığında, uluslararası deniz taşımacılığının gördüğü zarar da çok büyük olmuştur.

3. GÜVENLİK KONSEYİ KARARLARI

Somali kaynaklı deniz haydutluğu eylemlerinden Somali karasularında olanların, teknik anlamda deniz haydutluğu teşkil etmemesi ve uluslararası hukukun mevcut haliyle, deniz haydutluğu ile mücadelede yetersiz karşısında; Birleşmiş Milletler Şartına göre uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasından sorumlu olan BM Güvenlik Konseyi¹⁹ Aden Körfezi'ndeki haydutluk faaliyetlerine kayıtsız kalmamış, bu eylemleri uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye sokan eylemler olarak nitelendirip, deniz haydutluğu ile mücadele için kararlar alma yoluna gitmiştir. Güvenlik Konseyi, ilk başlarda Somali kaynaklı haydutlukla ilgili özel olarak karar almamış, Somali'nin kendi sorunlarıyla ilgili alınan kararlarda bu soruna değinmiştir. Konseyin haydutlukla ilgili ilk özel kararı, 2 Haziran 2008 tarihli 1816 tarihli karardır²⁰. Karar, deniz haydutluğu ile mücadelenin hukuki zeminini oluşturması açısından önemlidir. Bu kararda, haydutlukla mücadele edilirken Somali karasularına da girilebileceği ve gereken her türlü tedbirin bu alanda da alınabileceği belirtilmiştir. Haydutlukla mücadelede alınacak her türlü tedbire Somali Geçici Federal Hükümeti'nin rızası olduğu, ancak tedbirlerin hayata geçirilmesinden önce Geçici Federal Hükümet'ten izin alınması gerektiği hüküm altına alınmıştır²¹. Güvenlik Konseyi, bu kararda, tüm devletlere Somali'nin karasularına giriş hakkı tanımamakta, sadece Geçici Federal Hükümetin rızasını alan devletlerin ya da teşkilatların Somali karasularında haydutlukla mücadele anlamında hareket icra edebileceklerini belirtmektedir. Güvenlik Konseyi'nin, Somali gibi etkin bir hükümete sahip olmayan devletin karasularına izin almaksızın girilmesi yönünde bir karar alabileceken bunu yapmayarak, Somali karasularında hareket yapılmasını Somali Geçici Federal Hükümeti'nin iznine bağlaması, böyle bir kararın başka devletlerin de karasularına girilmesi için bir dayanak oluşturabileceği kaygısı ile açıklanmaktadır²². 1816 sayılı kararda ayrıca ülkelere, yakalanan haydutların yargılanması konusunda işbirliği yapmaları çağrısı da yer almıştır. 1816 sayılı kararda devletlere tanınan yetki, 6 aylık bir süre içindir.

2 Aralık 2008 tarihli 1846 sayılı kararda ise²³, bu tarihe kadar yapılan mücadelenin daha çok güvenliğin sağlanması boyutuna odaklanması nedeniyle

¹⁹ Robert M. Perito, **Guide For Participants In Peace, Stability And Relief Operations**, United States Institute Of Peace Press, Washington D.C., 2007, s. 6

²⁰ <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/361/77/PDF/N0836177.pdf?OpenElement>, (çevrimiçi), 25.02.2011

²¹ Natalie KLEIN, **Maritime Security and The Law Of The Sea**, Oxford University Press, New York USA, 2011, s.280

²² BATIR, **a.g.e.**, s. 223

²³ <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/630/29/PDF/N0863029.pdf?OpenElement>, (çevrimiçi), 25.02.2011

haydutların yakalanmasından sonra yargılanmaları ikinci plânda kaldığından daha çok bu hususa değinilmiştir. Kararda, AB'nin ve bazı ülkelerin haydutlukla mücadeleye katkıları memnuniyetle karşılanmış, yakalanan bazı haydutların yargılanmalarının bir sorun olması nedeniyle salıverilmeleri eleştirilmiş ve 1988 tarihli Denizde Seyir Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Sözleşme'ye taraf devletlere, bu sözleşmede yer alan suçların iç hukuka aktarılması hususundaki sorumluluk hatırlatılmış ve ayrıca sözleşme çerçevesinde ele geçirilen haydutların yargılanmaları için gerekenin yapılmasına değinilmiştir. Kararda haydutlukla mücadele eden devletlere tanınan ve 1816 sayılı kararda 6 ay olarak öngörülen yetkilendirmenin 12 ay uzatıldığı belirtilmiştir.

16 aralık 2008 tarihli 1851 tarihli kararda²⁴, deniz haydutluğuyla mücadele eden ülkelerin, yargılama faaliyetini gönüllü olarak üstlenmek isteyen ülkelerle yapacakları ikili ve çok taraflı antlaşmaları tamamlamaları desteklenmiş, Somali karasularındaki eylemler için yargı yetkisi konusunda Somali Geçici Federal Hükümetinin rızasının gerekliliği belirtilmiş ve bu antlaşmaların, 1988 tarihli Denizde Seyir Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Sözleşme'nin önüne geçemeyeceği vurgulanmıştır. Kararda, mücadele için bölgede bir işbirliği merkezinin kurulması ve 1846 sayılı karardan itibaren 1 yıllık bir süre için Somali Geçici Federal Hükümeti'nin BM Genel Sekreterine yapacağı bilgilendirme doğrultusunda, Somali topraklarında gereken her türlü tedbirin alınması yetkisini bahşetmiştir. 1816 sayılı kararda Somali karasularında haydutlukla mücadele için yetkilendirme söz konusu iken, 1851 sayılı kararda daha da ileriye gidilerek Somali topraklarında da mücadele için yetki verilmiştir. Ancak bu yetkilendirmeye karşın, bugüne kadar herhangi bir ülkenin, haydutlukla mücadele maksadıyla Somali topraklarına girdiği görülmemiştir²⁵.

30.11.2009 tarihli 1897 sayılı kararda²⁶, AB, NATO ve diğer ülkelerin deniz haydutluğuyla mücadeleleri memnuniyetle karşılanmış, mücadelenin devamı teşvik edilmiş, yakalanan haydutların yargılanmadan serbest bırakılmaları eleştirilmiş, 1988 tarihli Denizde Seyir Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Sözleşme'nin etkin bir şekilde uygulanması çağrısı yapılmış, yakalanan haydutların yargılanmasında insiyatif alan Kenya'nın tutumu övülmüş, Somali, Yemen ve Seyşellerin bu konudaki istekli tutumlarının desteklenmesi istenmiş, haydutların yargılanması hususunda yapılacak ikili antlaşmalar teşvik edilmiş, uluslararası camiya haydutlukla mücadele için verilen yetki 12 aylık bir süre için uzatılmıştır.

23.11.2010 tarihli 1950 sayılı kararda²⁷, deniz haydutluğu eylemlerinin Hint Okyanusu'nun batısına taşarak devam etmesinin uluslararası barış ve güvenliği ciddi şekile tehdit etmeye devam ettiği, eylemlerde çocukların kullanıldığı, Somali'deki istikrarsızlığın haydutluğa olanak verdiği, haydutlukla mü-

²⁴ <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/655/01/PDF/N0865501.pdf?OpenElement>, (çevrimiçi), 25.02.2011

²⁵ GEISS, PETRIG, **a.g.e.**, s.18, 81, 83

²⁶ <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/624/65/PDF/N0962465.pdf?OpenElement>, (çevrimiçi), 27.05.2011

²⁷ <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N10/649/02/PDF/N1064902.pdf?OpenElement>, (çevrimiçi), 27.05.2011

cadelede 1982 tarihli BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin temel çerçeve teşkil ettiği vurgulanmış, AB, NATO ve diğer ülkelerin deniz haydutluğuyla mücadeleleri memnuniyetle karşılanmış, mücadelenin devamı teşvik edilmiş, yakalanan haydutların yargılanmadan serbest bırakılmaları eleştirilmiş, 1988 tarihli Denizde Seyir Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Sözleşme'nin etkin bir şekilde uygulanması çağrısı yapılmış, uluslararası camiya deniz haydutluğuyla mücadele için verilen yetki, 12 aylık bir süre için uzatılmıştır.

11.04.2011 tarihli 1976 sayılı kararda²⁸, BM Genel Sekreteri'nin haydutların yargılanması ve mahkum olanların cezalarının infazı ile ilgili daha etkin çözümler üzerinde çalışması desteklenmiş, deniz haydutluğunun evrensel yargılama prensibine tâbi bir suç olduğu vurgulanarak, üye ülkelere haydutarın yargılanmasında insiyatif alma çağrısı yapılmıştır. Ayrıca Somali'de haydutları yargılamak üzere düşünülen özel yetkili yerel mahkemenin kuruluşu üzerinde durulmuştur.

Genel olarak bakıldığında kararlarda, Somali'nin toprak bütünlüğüne, egemenliğine vurgu yapılmış, Somali'nin deniz altı ve üstü doğal kaynaklarının Somali'ye ait olduğuna, Somali'li balıkçıların haklarına da hemen her kararda değinilmiştir. Haydutlukla mücadelede uluslararası hukukun ve özellikle de 1982 tarihli BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin temel çerçeve olduğu belirtilmiştir²⁹. Somali'deki Geçici Federal Hükümetin, karasularının ve bölgedeki deniz yollarının güvenliğini sağlayabilecek yetkinliğe sahip olmadığı sürekli vurgulanmıştır. Kararlarda Somali karasularında haydutlukla mücadele edecek güçlere, Somali Geçici Federal Hükümeti'nin rızasının bulunduğu belirtilmiştir. Yine Somali kıyılarındaki haydutluk eylemlerinin uluslararası barış ve güvenliğe tehdit oluşturduğu tespit edilmiştir. Kararlarda mücadele yönteminin ve Somali'nin egemelik sahasına yapılacak müdahalelerin bu olayla sınırlı olduğu, uluslararası hukuka bir yenilik getirmediği ve örf ve adet hukuku oluşturmayacağı belirtilmiştir. BM üyesi ülkelere, haydutların yargılanmaları konusunda insiyatif almaları çağrısı yapılmıştır.

Deniz Haydutluğu ile mücadele için Somali hava sahasının da kullanımına izin verilmesi tartışılmış, özellikle ABD, hava sahası yönünden açıkça bir yetkilendirmenin kararlarda yer almasını istemiş, ancak bu öneri kabul edilmemiş ve hava sahası yönünden açıkça bir yetkilendirme kararlarda yer almamıştır. Buna karşın hava sahası yönünden açık bir yetkilendirmeye gerek olmadığı, 1851 sayılı kararlar kara operasyonu için yapılan yetkilendirmenin doğal olarak hava sahasını da kapsadığı ileri sürülmektedir³⁰.

4. ULUSLARARASI KAMUOYUNUN ALDIĞI TEDBİRLER

BM Güvenlik Konseyi'nin 1816 sayılı kararı doğrultusunda uluslararası kamuoyu harekete geçmiş, 1846, 1851, 1897, 1950 ve 1976 sayılı kararlar doğrultusunda da, başlatılan mücadele devam etmiş ve halen devam etmekte-

²⁸ <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/295/44/PDF/N1129544.pdf?OpenElement>, (çevrimiçi), 27.05.2011

²⁹ GEISS, PETRIG, **a.g.e.**, s.55

³⁰ GEISS, PETRIG, **a.g.e.**, s.83

dir. Bu noktada BM Genel Sekreteri Ban Ki Moon'un talebi doğrultusunda Dünya Yiyecek Programı'nın gemilerini korumak için NATO, 2008 yılı ekim-aralık aylarında müttefik güç (operation allied power) isimli harekatı, 2009 yılı mart ve ağustos aylarında müttefik koruma (operation allied protector) isimli harekatı yürütmüş, 2009 yılı ağustos ayı içerisinde okyanus kalkını (operation ocean shield) isimli harekatı başlatmış ve halen yürütmektedir³¹. NATO, ayrıca bölge ülkelerinin haydutlukla mücadelesi için de eğitim programları yürütmektedir. Avrupa Birliği de, 8 Aralık 2008 tarihinden itibaren önceliği Dünya Gıda Programı gemilerine refakat sağlamak olan Atalanta isimli harekatı³² icra etmektedir³³. Ayrıca Birleşik Güç 151 isimli ABD öncülüğündeki ittifak da bu bölgede haydutlukla mücadele etmektedir³⁴. Her üç harekat da birbiri ile uyumlu hareket etmektedir. Avrupa Birliği'nin tamamen askeri ittifak olan diğer iki ittifaka göre Somali ile ilgili değişik düzlemdeki faaliyetleri ve temasları ile, Somali topraklarındaki haydutluğun sona erdirilmesi noktasında daha etkin olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Bundan başka onlarca ülke de bölgedeki mücadeleye bireysel olarak katılmaktadırlar³⁵. Bölgede görev yapan donanmalar, 2008'de 126, 2009'da 176 ve 2010'da 127 haydutluk eylemini engellemişlerdir. Uluslararası teşkilatların bu mücadelesine karşın, Somali kıyılarındaki haydutlukla yalnızca donanmalar ile askeri yöntemlerle mücadele edilemeyeceği de açıkça kabul edilmektedir. Zaten bölgedeki güçlerin Aden Körfezi'nde oluşturdukları güvenlik koridoruna (*Internationally Recommended Transit Corridor IRTC*)³⁶ karşın eylemlerin Hint Okyanusu ve Tanzanya'ya kadar uzanması da donanmaların oluşturduğu bu güvenlik koridorunun çok da işe yaramadığını göstermektedir³⁷. Haydutlukla mücadelede, uluslararası güçler tarafından alınacak güvenlik tedbirlerinden ziyade, sahilgar devletlerin müca-

³¹ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48815.htm, (çevrimiçi), 22.05.2011

³² http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/090325FactsheetEUNAVFOR%20Somalia-version4_EN.pdf, (çevrimiçi), 22.05.2011

³³ Bu harekat, Avrupa Birliği'nin savunma ve güvenlik politikası kapsamında gerçekleştirildiği ilk deniz gücü harekatıdır. GEISS, PETRIG, **a.g.e.**, s.19

³⁴ Birleşik Güç 151'de, İngiltere, Türkiye, Danimarka, Avustralya, Kanada, Güney Kore, İtalya, Pakistan, Singapur, Almanya, Fransa ve Singapur deniz unsurları yer almaktadır. Birleşik Güç 150 ise, Akdeniz, Süveyş Kanalı ve Kızıldeniz'de uluslararası terörizmle mücadele için kurulmuştur.

³⁵ GEISS, PETRIG, **a.g.e.**, s.17

³⁶ Bu koridor, Uluslararası Denizcilik Örgütü tarafından 2009 yılında onaylanmıştır. GEISS, PETRIG, **a.g.e.**, s.17

³⁷ ABD Savunma Bakanlığı Sözcüsü Geoff Morrell'in "Dünyanın bütün donanmalarını, içindeki tüm savaş gemileriyle Somali kıyılarına getirseniz, bu dahi sorunu tek başına çözemez. Sorun, bütünsel bir yaklaşım gerektiriyor." şeklindeki sözleri meseleyi çok açık ortaya koymaktadır. Oğuzhan MUTLUER, "**Uluslararası Politikanın Yumuşak Karnı: Bir Devlet Dışı Aktör Olarak Deniz Haydutları**"

(çevrimiçi) <http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/oguzhanM.pdf>, 21.06.2011

delede istihbarat, ekipman ve ekonomik açıdan desteklenmelerinin daha iyi bir yaklaşım olduğu vurgulanmaktadır³⁸.

Ayrıca, BM Güvenlik Konseyi'nin 1851 sayılı kararında Somali kıyılarında haydutlukla mücadele eden tüm devlet ve organizasyonların, uluslararası bir işbirliği mekanizması kurmaya davet edilmesi üzerine; içinde BM, NATO, AB, Uluslararası Denizcilik Örgütü, Afrika Birliği, Arap Ligi, İNTERPOL gibi teşkilatlar ve deniz taşımacılık şirketleri gibi 50'den fazla devlet ve teşkilatın yer aldığı *Somali Kıyılarındaki Haydutluğa Karşı Temas Grubu (CGPCS, Contact Group On Piracy Off The Coast Of Somalia)* kurulmuştur³⁹. Bu oluşum haydutlukla mücadelenin her alanında koordinasyon görevi üstlenmiştir. BM Güvenlik Konseyinin de bu oluşumu muhatap alarak mücadeledeki önemine vurgu yaptığı gözlenmiştir.

Haydutluk faaliyetlerinin gerçekleştiği Aden Körfezi, Hint Okyanusu ve Doğu Afrika kıyısında konuşlu bölge ülkelerinden, Cibuti, Etiyopya, Kenya, Madagaskar, Maldivler, Seyşeller, Somali, Tanzanya, Yemen; 29 Ocak 2009'da Cibuti'de yaptıkları toplantı sonrasında, haydutlukla ortak mücadele için *Cibuti Ortak Davranış Kuralları (Djibouti Code of Conduct)* isimli bir metne imza atmışlardır⁴⁰. Metin, takip eden süreçte Komoros, Mısır, Suudi Arabistan, Mautitiyus, Umman, Eritre, Ürdün tarafından da imzalanmıştır⁴¹. Metin, BM Güvenlik Konseyi'nin 2008 ve 2009 yıllarındaki kararlarında belirtilen, haydutlukla mücadeledeki hareket tarzlarına ve yargısal konulara dair hükümleri içermektedir⁴². Güvenlik Konseyi'nin, metnin kabul edilmesinden sonra aldığı kararlarda bu metnin uygulanmasına yönelik çağrılarda bulunduğu gözlenmiştir.

Haydutlukla mücadelede Somali topraklarında konuşlandırılmış uluslararası güçler olan *AMISOM (African Union Mission in Somalia)* isimli Afrika Birliği gücünden ve *UNPOS (United Nations Political Office For Somalia)* isimli BM diplomatik misyonundan da bahsetmek gerekmektedir. Birleşmiş Milletler Politik İşler Departmanı tarafından kurulan UNPOS, Somalili gruplar arasında devam eden barış görüşmelerinde arabuluculukla görevli ve yetkili silâhsız bir oluşumdur⁴³. AMISOM ise, BM Güvenlik Konseyi'nin 21 Şubat 2007 tarihli 1744 sayılı kararında⁴⁴ Afrika Birliği'nin Somali topraklarında barış gücü konuşlandırmasına yetki vermesi üzerine, Afrika Birliği tarafından başlatılmış

³⁸ Micahael Charles PUGH, **Maritime Security and Peacekeeping; A Framework For United Nations Operations**, Manchester University Press, Manchester UK, 1994, s.241

³⁹ http://www.imo.org/OurWork/Security/PiracyArmedRobbery/Presentations_Piracy/CGPCS.pdf, çevrimiçi, 01.06.2011, GEISS, PETRIG, **ag.e.**, s.15, ABASS, **a.g.e.**, s.128

⁴⁰ KLEIN, **a.g.e.**, s.243

⁴¹ <http://www.imo.org/OurWork/Security/PIU/Pages/DCoC.aspx>, (çevrimiçi), 02.06.2011

⁴² Davranış kuralları için ;

<http://www.imo.org/OurWork/Security/PIU/Documents/DCoC%20English.pdf>, (çevrimiçi), 02.06.2011

⁴³ United Nations Peace Operations Year In Review 2009, s.37

⁴⁴ <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N07/245/31/PDF/N0724531.pdf?OpenElement>, (çevrimiçi), 21.06.2011

ve halen yürütülmekte olan bölgesel bir barış gücü harekâtıdır⁴⁵. Barış gücü, çatışan taraflar arasında diyalogun sağlanması, Geçici Federal Hükümetin görevini sürdürmesi, insani yardım kuruluşlarının güvenliğinin ve mültecilerin geri dönüşünün sağlanması gibi görevlerle donatılmıştır⁴⁶.

Somali kaynaklı haydutluğun tamamen sona ermesi için Somali topraklarında istikrar ve güvenliğin sağlanması başta gelmektedir. Bu noktada Somali topraklarında konuşlu AMISOM'un etkili olabileceği akla getirilse de; bu gücün bölgede fazla bir etkinliği bulunmamaktadır. Bunun nedeni, barış gücünün görev tanımında güvenlik ve istikrarın sağlanması için güç kullanımının yer almamasıdır. Görev tanımında güç kullanımına ilişkin hüküm yer almamasının nedeni de görevin riskli olması ve oldukça kıt kaynaklara sahip, imkân ve kabiliyetleri sınırlı olan Afrika Birliği'nin böyle bir görevin üstesinden gelemeyeceği kabulüdür⁴⁷.

5. TÜRKİYE'NİN ULUSLARARASI MÜCADELEYE KATKILARI

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 92. maddesi "*Milletlerarası hukukun meşrû saydığı hallerde savaş hali ilânına ve Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası anlaşmaların veya milletlerarası nezaket kurallarının gerektirdiği haller dışında, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisindedir. Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde veya ara vermede iken ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması ve bu sebeple silahlı kuvvet kullanılmasına derhal karar verilmesinin kaçınılmaz olması halinde Cumhurbaşkanı da, Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verebilir.*" şeklindeki düzenleme ile Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesi esaslarını düzenlemiştir. Bu hükme göre Türk Silahlı Kuvvetleri, ancak milletlerarası hukukun meşrû saydığı hallerde yurt dışına gönderilebilmektedir. Türkiye, BM Güvenlik Konseyi kararlarının anayasanın aradığı meşrûiyeti sağladığını kabul ederek, Somali kıyıları, Aden körfezi ve Hint Okyanusunda haydutlukla mücadele için uluslararası kamuoyunun başlattığı girişimlere katkı sağlamaya karar vermiştir.

Bu kapsamda, Türk Deniz Kuvvetleri unsurlarının bir yıl süreyle bölgeye gönderilmesi TBMM tarafından verilen 10 Şubat 2009 tarihli 934 sayılı kararla sağlanmıştır⁴⁸. Bölgeye gönderilen Türk Deniz Kuvvetleri unsurlarının görev süresi TBMM'nin 956⁴⁹ ve 984⁵⁰ sayılı kararları ile birer yıl süre ile uzatılmış, Türkiye bu kararlar doğrultusunda uluslararası harekâtlara katılımını sür-

⁴⁵ <http://www.amisom-au.org/default-2>, (çevrimiçi), 21.06.2011

⁴⁶ <http://www.amisom-au.org/default-1>, (çevrimiçi), 21.06.2011

⁴⁷ 25-27 Temmuz 2010 tarihleri arasında toplanan Afrika Birliği liderler zirvesinde AMISOM'un barışı koruma harekâtından, bir barışı zorlama harekâtına dönüştürülmesi tartışılmış ancak birliğin böyle bir harekâtı icra edebilecek yetide olmaması nedeniyle harekât tarzında herhangi bir değişikliğe gidilmemesine karar verilmiştir.

(çevrimiçi)<http://edition.cnn.com/2010/WORLD/africa/07/27/au.summit.peacekeepi ng/index.html?hpt=T2#fbid=COwPMRpodCs>, 28.07.2010

⁴⁸ 13.02.2009 tarihli 27140 sayılı Resmi Gazete

⁴⁹ 05.02.2010 tarihli 27484 sayılı Resmi Gazete

⁵⁰ 10.02.2011 tarihli 27842 sayılı Resmi Gazete

dürmüş ve halen katılımını devam ettirmektedir. Türk Deniz Kuvvetleri, Görev Kuvveti 151 Komuta organizasyonu altında ve NATO Daimi Görev Grubu organizasyonu altında Aden Körfezi, Arap Denizi ve Somali açıklarında görev icra etmiştir. Böylece Türkiye, Aden Körfezi ve Somali açıklarında farklı komuta organizasyon yapıları altında deniz haydutluğu faaliyetlerine karşı mücadele ederek dünya barışı ve güvenliğine katkı sağlamıştır⁵¹.

Türkiye, ayrıca 21-23 Mayıs 2010 tarihleri arasında İstanbul'da, Somali'deki iç karışıklıklar ve aynı zamanda Somali kaynaklı deniz haydutluğunun tartışıldığı 50'den fazla ülkenin ve BM Genel Sekreterinin de katıldığı bir konferansa (*İstanbul Conference on Somalia*)⁵² ev sahipliği yapmıştır. Konferans sonunda yayımlanan deklarasyonda, Somali kaynaklı haydutlukla mücadelede başta BM olmak üzere uluslararası teşkilatların çabalarına, AB, NATO ve Birleşik Güç 151 tarafından yürütülen harekatlara, yakalanan haydutların yargılanmaları konusunda insiyatif alan devletlere ve bu devletlere finansal katkı yapılmasına vurgu yapılmıştır.

6. DENİZ HAYDUTLARININ YAKALANMALARI VE YARGILANMALARI

Ulus devletlerin ve egemenlik temelinde yargı yetkisi prensiplerinin ortaya çıktığı XVII. yüzyılın başlarından bu yana her devlet, açık denizde yakaladığı deniz haydudunu hangi devletin uyruğunda olduğuna bakılmaksızın yargılamaktadır. XVIII. ve XIX. yüzyıllarda deniz haydutluğu tanımı iç hukukların etkisiyle genişletilmiş ve aynı zamanda tartışmalı bir hal almıştır. Karasuları doktrininin kabulü ile birlikte deniz haydutluğuna ilişkin ulusal ve uluslararası düzenlemeler arasındaki sınır çizilmiş, deniz haydutluğuna ilişkin iç hukuk düzenlemelerinin münhasıran devletlerin karasuları içinde ya da devletin sici-line kayıtlı, o devletin bayrağını taşıyan gemilere uygulanacağı, uluslararası hukukta düzenlenen deniz haydutluğuna ilişkin kuralların ise açık denizde uygulanabileceği hususu tartışmanın bir kısmını açıklığa kavuşturmuştur. Deniz haydutluğuna ait uluslararası hukuk kurallarının sadece açık denizlerde uygulanacağı XX. yüzyılda devletler tarafından genel kabul görmüştür. Bugün teamül hukukunda her devletin deniz haydutlarını yargılama yetkisinin olduğu kabul edilirken, deniz haydutluğu konusundaki teamül hukuku 1958 tarihli Cenevre Açık Deniz ve 1982 tarihli BM Deniz Hukuku Sözleşmeleri ile tedvin edilmiştir⁵³.

Deniz haydutlarını her ülkenin yargılayabileceği, bunun evrensel yargı prensibinin bir sonucu olduğu kabul edilmekle beraber, mesele bu kadar basit değildir. Deniz haydutluğu, evrensel yargı yetkisine sahip olsa ve tüm devletlerin deniz haydutlarını yargılama yetkisi mevcut olsa da Somali örneği bu yetkinin kullanılmasının nasıl sıkıntılara yol açtığı en somut örneğidir⁵⁴.

⁵¹ http://www.dzkk.tsk.tr/turkce/FAALİYETLER.php?strAnaFrame=FAALİYETLER&striFrame=DUYURULAR/mucadele_faaliyetleri, (çevrimiçi), 15.05.2010

⁵² <http://appablog.wordpress.com/2010/05/24/istanbul-conference-on-somalia-declaration/> (çevrimiçi), 03.06.2011

⁵³ BATIR, **a.g.e.**, s.84-86

⁵⁴ BATIR, **a.g.e.**, s.235

Somali kaynaklı haydutların %90'ı, onları yargılayacak devlet bulun(a)maması nedeniyle; gemileri ve ekipmanları yok edildikten sonra serbest bırakılmaktadır. *Yakala-serbest bırak* politikası⁵⁵ çerçevesinde yürütülen mücadede bu tutum risk-kazanç dengesinde haydutları daha da cesaretlendirmektedir. Mücadede, yakalayıp serbest bırakmak kural, yargılamak istisna haline gelmiştir. İki ve daha fazla kez yakalanan pekçok haydut olduğu bilinmektedir. Bu çalışmaya kadar yakalanan 848 haydutun 13 farklı ülkeye yargılama için transfer edildikleri (Somali 402, Yemen 120, Kenya 119, Seyşeller 64, Umman 12, Tanzanya 12, Maldivler 34, Fransa 15, Almanya 10, Hollanda 29, İspanya 2, Belçika 1, ABD 28) bilinmektedir⁵⁶.

6.1. Yakalanan Haydutların Yargılan(a)mamalarının Nedenleri

Yakalanan haydutlara yapılacak işlemlerde ve özellikle de yargılanmalarının sağlanmasında güçlükler halen sürmektedir. İcra edilen hareketlerle elde edilen kazanımlar mücadelenin yargısal ayağının sağlıklı çalışmaması nedeniyle çok anlam ifade etmemektedir. Yargılama ayağının çalışmama nedenlerine kısaca göz atalım.

* BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde tanımlanan haydutluk eyleminin iç hukuklarda cezai müeyyide gerektiren bir suç olarak tanımlanmaması,

* Haydutluk eylemlerinin yargı önüne çıkarılması için evrensel yargılama prensibinin kabul edilmemesi,

* 1988 tarihli Denizde Seyir Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Sözleşmeye, yargılama konusunda müracaat edilmemesi,

* Denizde gözaltı prosedürünün, iç hukuklarda daha esnek ve farklı şekilde düzenlenmemiş olması.

* Yakalanan haydutların gözaltına alınmalarından sonra iç hukuklar uyarınca yetkili hakim önüne çıkarılmalarının zor olması ve zanlıları mahkeme önüne iç hukuktaki sürelerde çıkaramanın insan hakları hukukunda sorumluluk doğurma ihtimali. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Medvedyev ve diğerleri-Fransa başvurusunda⁵⁷, açık denizde yapılan bir yakalama sonrası makul sürede hakim önüne çıkarılma olgusunu tartışmıştır. Olayda uyuşturucu taşıdığından şüphelenilen Winner isimli Kamboçya bandıralı gemi, Fransa'dan çok uzakta Cape Verde'de (Atlas Okyanusunun Batı Afrika Kıyısında Ada Devleti) Fransız donanması tarafından durdurulmuş, gemidekiler gözaltına alınmış, gemi 13 günlük bir yolculuğun sonunda Brest limanına çekilmiş, gözaltındaki yolculuk sonunda ilk kez hakim karşısına çıkarılmıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Büyük Divanı, yediye karşı on oyla tesis ettiği kararında, açık denizde gerçekleşen hukuk uygulamalarına da AİHS'nin uygulanacağına ve Fransa'nın şüphelilerin tutuklanmalarında ulusal ve uluslararası hukuk kurallarını ihlal ettiğine hükmetmiş; Divan aynı kararda sekize karşı dokuz oyla

⁵⁵ GEISS, PETRIG, **a.g.e.**, s.29

⁵⁶ Kaynak; BM Uyuşturucu ve Suç Ofisi, Haydutlukla Mücadele Programı Haziran 2011 Raporu, s. 2, (çevrimiçi)

http://www.unodc.org/documents/easternafrika//piracy/UNODC_Brochure_final25.05.11.pdf, 01.06.2011

⁵⁷ <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=MEDVEDYEV&sessionId=71699536&skin=hudoc-en>, (çevrimiçi), 01.06.2011

denizde gözaltı prosedürünün iç hukuklarda özel olarak ve daha farklı düzenlenebileceğine işaret ederek makul sürede hakim karşısına çıkarılma kuralının ihlâl edilmediğine karar vermiştir⁵⁸. Bu karar, haydutlukla mücadelede katılan ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin tarafı olan pek çok Avrupa ülkesinin, yakalama sonrası gözaltına almada isteksiz davranması açıklamaktadır.

* Yargılama prosedürü için delil toplamada sıkıntılar yaşanması, toplanan delillerin yargı makamlarına sunulmaması,

* Mağdurların bazen korktukları için, bazen uzaklık ve bazen işverenlerin istememeleri nedeniyle haydutların yargılanmalarında ifade vermek istememeleri, (bu sorunun aşılması için videokonferans yöntemiyle ifade alma uygulaması başlatılmıştır)

* Bölge ülkelerinde yapılan yargılamalar sırasında tutuklu olan ya da hükümlü statüsüne geçirilen haydutların konacağı yeterli hapisane bulunmaması,

* Haydutluk niyetinin, haydutluk tanımına dahil olmaması. BM Deniz Hukuku Sözleşmesinin 103. Maddesi, haydut geminin tanımını yaparken “*Füilen kontrol altında bulundukları kimseler tarafından 101. maddede öngörülen fiillerden birini işlemeye tahsis edilmiş gemiler veya uçaklar...*” ibaresini kullanarak adeta tahsis edilmeyi haydutluk faaliyeti için yeterli kabul etmiş görünmekle, haydutluk niyetini de illegal aktivite olarak kabul ettiği düşünülebilir. Ancak haydutluğun açıkça tanımının yapıldığı 101. maddeye bakıldığında, fiiliyata dökülmemiş haydutluk niyetinin kapsam dışında tutulduğu anlaşılmaktadır. Bu yüzden, teçhizatları, kullandıkları gemiler ve sair yönlerden haydutluk faaliyeti için açık denizlerde oldukları çok açık olan kişiler, haydut olarak kabul edilmemekte ve yargılanmaları mümkün olmamaktadır⁵⁹.

* Tüm bunlardan daha önemlisi yargılamada politik olarak isteksiz davranılması. Devletler, kendi ulusal çıkarlarını doğrudan etkilemeyen bu alanda harekete geçmede isteksizdirler. Yargılamada insiyatif alan ülkelerden Kenya bile, son zamanlarda ülkesine yönelik misillemelerden duyduğu endişeyi ve yargı sisteminin daha fazla yükü kaldıramayacağını belirterek çekincelerini ileri sürmüştür⁶⁰.

6.2. Uluslararası Hukukta Deniz Haydutlarının Yargılanması

BM Güvenlik Konseyi, haydutlukla mücadele için aldığı kararlarda, mücadelenin temel normunun 1982 tarihli BM Deniz Hukuku Sözleşmesi (*United Nations Convention*

on the Law of the Sea) olduğuna vurgu yapmış, ancak haydutların yakalandıktan sonra yargılanmalarında, 1988 tarihli Denizde Seyir Güvenliğine

⁵⁸ BATIR, a.g.e., s.240

⁵⁹ AB tarafından yürütülen Atalanta harekatı şemsiyesi altındaki bir ekip, 17.11.2010 tarihinde haydutluk eylemine hazırlık yaptığı şüphesiyle küçük bir bota operasyon düzenlenmiş, botta iki roketatar ve bir makinalı tüfek bulunmuştur. Operasyonun komuta merkezi, önceki tecrübelerden yola çıkarak, ele geçen kişilerin haydutlukla itham edilip yargılanmalarını imkân dahilinde görmemiş ve yakalanan 7 zanlıyı serbest bırakmıştır. AB Atalanta Harekatı, 17 Kasım 2010 tarihli basın açıklaması, (çevrimiçi) <http://www.eunavfor.eu/2010/11/eu-navfor-flagship-fs-de-grasse-disrupts-a-pirate-action-group-2/> 03.06.2011

⁶⁰ <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-11454762>, 29.01.2012

Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Sözleşmeye (*Convention for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Maritime Navigation*) de müraacaat edilmesi gerekliliğini belirtmiştir.

1982 tarihli BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, denizlerdeki yasadışı aktiviteler üzerinde yargı yetkisinin nasıl ve kim tarafından kullanılacağına çerçevesini çizmekte ancak ayrıntılı hükümler içermemektedir. 156 devlet ve AB, bu sözleşmeye taraftır. Bu ülkelere Yemen, Somali ve Kenya gibi Aden Körfezi ülkeleri de dahildir. Bölgede savaş gemisi bulunduran ülkelerin çoğu da yine bu sözleşmeye taraftırlar.

10.01.1988 tarihinde Roma'da kabul edilen Denizde Seyir Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Sözleşme⁶¹ ise, daha çok denizde seyir güvenliğine karşı eylem gerçekleştiren kişilerin yargılanmalarına ilişkin hükümler içermesi nedeniyle üzerinde durulması gereken diğer bir uluslararası sözleşmedir⁶². 2009 yılı itibariyle 152 ülkenin taraf olduğu sözleşme BM Anti Terör Sözleşmesi olarak kabul edilmesine karşın içinde terörizmle ilgili hüküm bulunmaması karşısında daha çok uluslararası suçlar sözleşmesi olarak anılmaktadır. Aden Körfezi'nde haydutlukla mücadele eden ülkelerin hemen hepsi 1988 tarihli Denizde Seyir Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Sözleşme'ye taraftırlar, ancak Somali, Eritre ve Etiyopya taraf değildirler. Sözleşme, seyir güvenliğine karşı gerçekleştirilen eylemleri tanımlamış, deniz haydutluğu eylemlerine özel olarak değinmemiş ve haydutluğu tanımlamamış, daha çok eylemlerin ve bunları gerçekleştirenlerin yargılanma esaslarını düzenlemiştir. Sözleşme, haydutluğun söz konusu olabileceği açık denizlere münhasır olmayıp, mekansal olarak ayırt etmeden her çeşit sularda meydana gelebilecek eylemlere ilişkindir. Sözleşmenin 3. maddesine göre, yasadışı olarak bir geminin, kontrolünün ele geçirilmesi, alıkonması, içindekilere karşı şiddet uygulanması suç teşkil etmektedir. Madde; *herhangi bir şahsın, kanuna aykırı ve kasıtlı olarak;*

a) *Kuvvet kullanarak veya tehditle veya herhangi bir korkutma şekli ile bir gemiyi veya bunun kontrolünü ele geçirmesini,*

b) *Gemide bulunan bir şahsa karşı, geminin seyir güvenliğini tehlikeye sokması muhtemel bir şiddet hareketinde bulunmasını,*

c) *Geminin seyir güvenliğini tehlikeye sokabilecek tarzda gemiyi tahrip etmesini veya gemiyi veya bunun navlununa zarar vermesini,*

⁶¹ Sözleşme, 1985 yılında *Achille Lauro* isimli İtalya bayraklı yolcu gemisinin, Filistin Kurtuluş Örgütü militanlarınca Akdeniz'de kaçırılması sonrasında, olayın siyasi motifi olması ve ikinci bir gemi olmaması sebebiyle haydutluk olarak değerlendirilmemesi üzerine, devletlerin denizde meydana gelebilecek terörizm olaylarına uygulanacak bir uluslararası hukuk düzenlemesi bulunmaması sebebiyle ortaya koydukları bir sözleşmedir. BATIR, **a.g.e.**, s.98; Sözleşme metni için bkz: TBMM Kanunlar Dergisi, Cilt: 74, 1991, s. 5-13

⁶² Türkiye tarafından 10/3/1988 tarihinde Roma'da imzalanan ve 27/9/1990 tarihli ve 3662 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan "Denizde Seyir Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Sözleşme" Resmi Gazetenin 26 Ocak 1998 tarihli sayısında yayımlanmıştır.

d) Geminin seyir güvenliğini tehlikeye sokacak veya sokması muhtemel bir şekilde, gemiye ve navlununa zarar vermesini veya gemiyi tahrip edebilecek bir cihaz veya maddeyi, herhangi bir surette gemiye koymasını, koydurtmasını,

e) Geminin seyir güvenliğini tehlikeye sokabilecek şekilde seyir/seferi kolaylaştıran yapılan tahrip etmesini veya bunlara önemli bir zarar vermesini veya bu yapıların işlenmesini ciddi bir şekilde aksatmasını,

f) Yanlış olduğunu bildiği bilgiyi ileterek geminin seyir güvenliğini tehlikeye sokmasını,

g) (a)'dan (f)'ye kadar belirtilen suçların işlenmesi veya bunlara teşebbüs edilmesi, münasebetiyle bir kimseyi öldürürmesini veya yaralamasını,

h) Geminin seyir güvenliğini tehlikeye sokabilecek şekilde yukarıda belirtilen suçları işlemeye teşebbüs etmesini,

b) Bu nev'i suçlardan birini işleyen kimseyi azmettirmesini veya başka bir şekilde böyle bir suçu işleyen kimsenin suç ortağı olmasını,

c) Bir özel veya tüzel kişiyi bir şeyi yapmaya veya yapmaktan alıkoymaya zorlamak amacıyla, milli kanunlarda öngörülmediği şekilde, şartlı veya şartsız, yukarıdaki (b), (c) ve (e) bentlerinde yer alan suçları işlemek tehdidinde bulunmasını,

suç olarak kabul etmiştir.

Sözleşme, 5. maddesiyle taraf devletlere 3. maddede sıralanan eylemleri ulusal mevzuatlarda suç haline getirme yükümlülüğü bahsetmektedir⁶³.

Haydutların yakalanmalarını ve yargılanmalarını çeşitli durumlara göre ayrı ayrı inceleyelim.

6.2.1. Bayrak Devletinın Yargılama Yetkisi

BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, ister bir sahildevletinin karasularında ve isterse de açık denizlerde olsun, bir geminin bayrağını taşıdığı devletin yargısına tâbi olmasını öngörmüştür.

Sahildevletinin karasularında cezai yargı yetkisinin, bayrak devletine ait olması, sözleşmenin yabancı bir gemide cezai yargı yetkisi başlıklı 27. maddesinde "Karasularından geçen yabancı gemide, geçiş sırasında işlenmiş bir suçtan ötürü bir şahsın tutuklanması veya bir soruşturmada bulunulması amacıyla sahildevlet devleti aşağıdaki durumlar dışına cezai yargı yetkisini kullanmamalıdır..." şeklindeki hükümle belirlenmiştir. Bu hükmün istisnaları aşağıda belirtilecektir.

BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin gemilerin hukuki statüsü başlıklı 92.maddesi⁶⁴ de, bayrak yasasının açık denizlere ilişkin kısmını düzenlemiştir. Buna göre açık denizlerde seyir halindeki gemiler taşıdıkları bayrağın ait ol-

⁶³ 1982 tarihli BM Deniz Hukuku Sözleşmesi de 100. maddesindeki "Bütün devletler, açık denizde veya hiçbir devletin yetkisine tâbi bulunmayan diğer herhangi bir yerde deniz haydutluğunu cezalandırmak üzere mümkün olan en büyük ölçüde işbirliğinde bulunacaklardır." hükmü ile bu işbirliğine vurgu yapmıştır.

⁶⁴ Md.92: "Gemiler tek bir devletin bayrağı altında seyredecekler ve uluslararası anlaşmalarda ve iş bu Sözleşmede açıkça belirtilen istisnalar dışında, açık denizlerde o devletin münhasır yetkisine tâbi olacaklardır..."

duğu ülkenin münhasır yargı yetkisine tâbidirler. Dolayısıyla bir gemi hangi ülkenin bayrağını taşıyorsa yani hangi ülkede kayıtlıysa, kural olarak açık denizde sadece o bayrağın sahibi olan devlet bu gemi ve üzerinde barındırdığı yolcu ve yük üzerinde birtakım yetkiler kullanabilir durumdadır. Bu kuralın bazı istisnaları vardır ve bunlardan biri de, deniz haydutluğu olgusudur.

1988 tarihli Denizde Seyir Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Sözleşmenin 6.maddesi 1. fıkrası a bendi de, 3. maddede sayılan suçların kendi bayrağını taşıyan bir gemide veya gemiye karşı işlenmesi halinde, bayrak devletinin kendi yargı yetkisini tesis etmek için gereken tedbirleri alacağını öngörmüştür.

Somali kaynaklı deniz haydutluğu eylemleri söz konusu olduğunda bayrak devletinin yargılamada insiyatif almasına, Almanya bandıralı *Taipan* isimli geminin 2010 yılı Haziran ayında alıkonulması sırasında rastlanmıştır. Alıkonulan gemi Hollanda Donanmasına ait unsurlarca kurtarılmış ve ele geçen 10 deniz haydutu yargılanmak üzere Almanya'ya teslim edilmiştir⁶⁵. ABD'nin de, kendi bayrağını taşıyan gemilere karşı gerçekleştirilen haydutluk eylemlerinde kendi yargı yetkisini kullanmakta olduğu gözlenmektedir. Örneğin ABD, 8 Nisan 2009 tarihinde ele geçirilen ve son 200 yıl içinde haydutlar tarafından ele geçirilen ilk ABD bandıralı gemi olan *Maersk Alabama* isimli gemiye operasyon düzenleyerek gemiyi kurtarmış, haydutlardan biri hariç tümü operasyonda öldürülmüştür. Sağ kalan tek haydut, Federal Mahkemede yargılanmış ve 16 Şubat 2011 tarihinde 33 yıl hapis cezası ile cezalandırılmıştır⁶⁶.

6.2.2. Açık Denizde Haydutları Yakalayan Devletin Yargılama Yetkisi

Açık deniz, 29 Nisan 1958 tarihli Cenevre Açık Deniz Sözleşmesi'nin⁶⁷ 1. maddesinde “Denizin bir devletin karasularına veya iç sularına ait olmayan kısımlarına açık deniz denir” şeklinde tanımlanmıştır. 1982 tarihli BM Deniz Hukuku Sözleşmesi ise, açık deniz kavramını açıkça tanımlamamış, 86 ila 120. maddeleri arasında yer alan VII. bölümde açık deniz rejimine ilişkin hükümlere yer vermiştir. Açık deniz rejimine ilişkin VII. bölümün uygulama alanı 86. maddede bir devletin münhasır ekonomik bölgesi, karasuları, iç suları veya takımada sularına dahil olmayan tüm deniz alanları olarak belirtilmiştir. Uygulama alanına ilişkin bu hükme göre bir devletin münhasır ekonomik bölgesi, karasuları, iç suları veya takımada sularına dahil olmayan tüm deniz alanları açık deniz rejimine tâbidir.

Bugün açık denizlerin serbest olduğu ve hiçbir devletin egemenliği altında bulunmadığı kabul edilmektedir. Bu serbesti BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 87. maddesinde “Açık denizler, sahili bulunsun veya bulunmasın bütün devletlere açıktır...” ve 89. Maddesinde “Hiçbir devlet, açık denizlerin herhangi bir kısmını kendi egemenliğine tabi tutmayı yasal olarak ileri süremez.” şeklin-

⁶⁵ GEISS, PETRIG, a.g.e., s.32

⁶⁶ U.S. v. Muse case, James KRASKA, **Contemporary Maritime Piracy, International Law, Strategy and Diplomacy At Sea**, ABC-CLIO, LLC, California USA, 2011, s.113, EICHSTAEDT, a.g.e., s.7 vd.

⁶⁷ Türkiye Sözleşme'ye taraf değildir. Türkiye taraf olmadığı için Sözleşme'nin resmi Türkçe çevirisi bulunmamaktadır. Sözleşme metni için, Aslan GÜNDÜZ, **Millîlerarası Hukuk, Temel Belgeler, Örnek Kararlar**, 5.Bası, İstanbul, Beta Yayınevi, 2003, s.347 vd.

deki hükümlerle açıkça belirtilmiştir. Açık denizde seyreden geminin, başıboş, her türlü yargı denetimi dışında kalması düşünülemeyeceğinden, bu denetim yetkisinin gemi ile arasında hukuksal bir ilişki bulunan devlete yani geminin bayrağını taşıdığı devlete verilmesi zorunlu olmuştur.

Açık denizlerde yargı yetkisinin bayrak yasası ile tayin edildiğini ancak bu kuralın istisnaları olduğunu belirtmiştik. BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 105. maddesi, bu istisnalardan birini düzenlemiş ve açık denizde yakalanan haydutların yargılanması konusunda yetkiyi yakalayan devlete de tanımıştır. 105. maddeye göre açık denizde haydutları yakalayıp, bunların gemilerine ve malvarlıklarına el koymaya her egemen devlet yetkilidir. Bu kişilere yapılacak uygulama da yakalayan devlete bırakılmıştır. Yargılama faaliyetinin denizde ya da mutlaka kendi ülkesinde olması gerekmemektedir. Bu düzenleme, bayrak devletinin münhasır yargı yetkisinin bir istisnasıdır. Haydutları yakalama yetkisi 107. maddeye göre ancak bir savaş gemisi veya hükümet adına görev yaptığı açıkça belli bir devlet gemisi tarafından kullanılabilir.

105. madde uyarınca yapılacak yakalama işleminin uygulanması, sözleşmenin 110. maddesinde açık denizlerde bir savaş gemisinin rastladığı bir deniz aracına çıkabilme hakkı "ziyaret hakkı" başlığıyla düzenlenmiş ve esas olarak böyle bir davranış yetkisi tanınmamıştır. İstisnalardan biri geminin haydutluk faaliyeti icra ettiğine dair makul şüphe oluşudur⁶⁸. Açık deniz veya münhasır ekonomik bölgede rastlanan bir ana haydut gemisi ya da botuna müdahale yetkisi (ziyaret hakkı) kullanılırken aşamalı bir prosedür vardır. Buna göre öncelikle haydutluk faaliyeti içinde olduğu şüphelenilen gemiden bayrağını doğrulaması istenir, ardından geminin evrakları kontrol edilir ve haydutluk faaliyetine karışma durumu saptanırsa gemi kontrol altına alınır, aksi halde geminin seyrine devam etmesi sağlanır.

BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 58/2. maddesinde, sözleşmenin 88 ilâ 115. maddeleri arasındaki düzenlemelerin (açık deniz rejimine ilişkin düzenlemeler), VII. kısma aykırı olmadığı ölçüde münhasır ekonomik bölgeye de uygulanacağı hükmü yer almaktadır. Dolayısıyla Sözleşmenin deniz haydutluğuna ilişkin hükümleri bir devletin münhasır ekonomik bölgesi için de uygulanabilecektir.

1988 tarihli Denizde Seyir Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Sözleşme'nin yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin hükümler içeren 6.maddesine bakıldığında ise, yakalayan devletin yargı yetkisi kullanabilmesi için düzenleme öngörmediği görülmektedir.

6.2.3. Sahildar Devletin Karasularında Gerçekleşen Haydutluk Eylemlerinde Yargılama Yetkisi

1982 tarihli Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne göre yargılamada esas prensibin bayrak yasası olduğu belirtilmişti. Sözleşme, karasularında işlenen bazı suçlarda cezai yargı yetkisinin istisnaen sahildevlet tarafından kullanılabileceğini de düzenlemiştir. Yabancı bir gemide cezai yargı yetkisi başlıklı 27.maddeye göre, işlenen suçların sonuçları kıyı devletine uzanıyorsa, suç kıyı devletinin barış ve güvenliğini, karasularındaki düzeni bozacak nitelikte ise ya

⁶⁸ GEISS, PETRIG, a.g.e., s.55

da gemi kaptanı ya da bayrak devletinden böyle bir talep gelirse sahildar devlet yargılama yetkisini kullanabilecektir⁶⁹. Haydutluk eylemlerinin sonuçlarının sahildar devlete uzandığı açık olduğuna göre, karasularında haydutluk eylemi gerçekleşen sahildar devletin, zanlılar üzerinde yargı yetkisini kullanması uluslararası hukuka uygun olmaktadır. Yine haydutluk eylemine maruz kalan geminin kayıtlı olduğu bayrak devleti de, sahildar devlete yargı yetkisini kullanma konusunda rıza gösterebilir.

Deniz haydutlarının Somali karasularındaki faaliyetleri teknik anlamda haydutluk değildir ve esasen başka devletlerin bu alanda meydana gelen teknik manada silâhlı soygunlara müdahale yetkileri bulunmamaktadır. Gerçekten de Somali sahillerindeki gemilere karşı yürütülen şiddet hareketleri, bazı durumlarda tamamen veya kısmen karasuları içinde cereyan etmekte ve ayrıca bazı durumlarda anakara veya ana gemilerden gelen hızlı kayıklar kullanılarak işlenmekte ve böylece deniz haydutluğu tanımının dışında kalmaktadır⁷⁰. Yukarıda bir ülkenin karasularındaki haydutluk eylemlerine sahildar devlet ya da bayrak devleti haricinde hiçbir devletin müdahale yetkisinin uluslararası hukukta tanınmadığı belirtilmişti. Açık denizde ya da münhasır ekonomik bölgede gerçekleşen haydutluk faaliyetinden sonra haydutlara karşı yapılacak sıcak takibin sahildar devletin rızası olmaksızın karasularına taşınması da esasen mümkün değildir. Uluslararası hukukun cevaz verdiği ve BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 111. maddesinde düzenlenen *sıcak takip*, bir sahildar devletin ulusal yetki alanına giren deniz alanlarında, bir yabancı devlet uyruğunda bulunan gemi daha sonra açık denize kaçsa bile, kıyı devletince izlenmesidir⁷¹. Bunun aksine bir devletin gemilerinin, açık denizde takibine başladıkları gemiyi, bir başka devletin karasularına girdiklerinde de takip etmeleri, *ters kesintisiz takip* teşkil etmektedir⁷². Açık denizde başlayan bir takibin egemen devletin karasularında devam etmesi uluslararası hukukta tanınmamıştır⁷³. Bu noktada Somali kaynaklı deniz haydutluğu ile mücadele kapsamında BM Güvenlik Konseyinin Kararları, meseleye uluslararası hukuku esneterek çözüm getirmeye çalışmıştır. BM Güvenlik Konseyi 1816 sayılı kararında haydutlukla mücadelelen Somali karasularında da yapılmasını yetkilendirmiştir. Konsey, kararlarında Somali karasularında haydutlukla mücadele kapsamında yapılacak faaliyetlerde karasularının açık deniz gibi kabul edilmesini öngörmüş, Somali karasularının hukuki rejiminin açık denizlerle aynı olduğunu belirtmiştir. Konsey bu noktada Somali karasularında haydutluk yaptıkları gerekçesiyle bir deniz aracına müdahaleyi, ancak açık denizdeki müdahale koşullarının varlığına bağlamıştır. Güvenlik Konseyi'nin bu yetkilendir-

⁶⁹ KLEIN, *a.g.e.*, s.144

⁷⁰ Uğur BAYILLOĞLU, “Somali Sahilleri ve Açıklarında İşlenen Deniz Haydutluğu Fiillerine Karşı Yürütülen Mücadelenin Hukuki Dayanakları ve Türkiye'nin Durumu”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt XV, Yıl.2011, sayı 1, s.133

⁷¹ PAZARCI, *a.g.e.*, s. 285

⁷² BATIR, *a.g.e.*, s.134

⁷³ Deniz haydutluğu ile mücadele bağlamında, açık denizden, sahildar devletin karasularına geçişte de, sıcak takip hakkının tanınması gerektiği ileri sürülmektedir. Barry Hart DUBNER, **The Law Of International Sea Piracy, Developments in International Law 2**, Martinus Nijhoff Publishers, The Hague, Netherlands, 1980, s. 23, 24

mesi ile, haydutlukla mücadele eden devletler, gerek sıcak takip kapsamında Somali karasularına girerek ve gerekse de doğrudan karasularında haydutlukla mücadele edebilmektedirler⁷⁴.

Bu noktada Güvenlik Konseyi'nin, aldığı kararlar ile Somali karasularındaki haydutluk eylemlerine başka devletlerce müdahale yetkisini açtığını dikkate aldığımızda müteakiben sorulacak soru, Somali karasularında olan bir haydutluğa müdahale eden bir ülke yargılama yetkisine de sahip olup olmayacağıdır. Bu soruya hayır cevabı vermek gerekmektedir. Çünkü BM Güvenlik Konseyi'nin yetkilendirmesi sadece yakalamaya ilişkindir ve açık denizde ya da münhasır ekonomik bölgede olmadığı için bu eylemler uluslararası hukuka göre deniz haydutluğu olarak adlandırılmaz, ve bunun sonucu olarak 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 105. maddesindeki yakalayan devletin yargılama yetkisi söz konusu olmaz.

Haydutların herhangi bir ülkenin karasularındaki eylemleri hakkında sahildevlete devlete yargılama yetkisi tanınmasına ilişkin bir düzenlemeyi de, Denizde Seyir Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Sözleşme'de görmekteyiz. Sözleşme'nin 6. maddesi 1. fıkrası b bendi, haydutluk eylemlerini gerçekleştiren zanlıların, eylemlerini o ülkenin karasularında gerçekleştirmeleri halinde sahildevlete de, kendi yargı yetkisini tesis etmek için gereken tedbirleri alma yükümlülüğü bahşetmiştir.

6.2.4. Vatandaşları Zarar Gören Devletin Yargılama Yetkisi

1988 tarihli Denizde Seyir Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Sözleşme'nin 6. maddesi 2. fıkrası b bendinde, 3. maddede sayılan suçların kendi vatandaşının alıkonulması, tehdit edilmesi, yaralanması veya öldürülmesi halinde kendi yargı yetkisini tesis etmek için gereken tedbirleri alacağını öngörmüştür. Sözleşme, anılan suçların cezasız kalmaması noktasında, ceza hukukundaki, vatandaş koruma prensibinin ya da mağdura göre şahsilek kuralının tatbikine cevaz vermiştir. Buna göre, deniz haydutluğu eylemleri nedeniyle vatandaşları zarar gören devletlerin de, haydutları yargılama hakkına sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Somali kaynaklı deniz haydutluğu eylemleri söz konusu olduğunda vatandaşları zarar gören devletlerin yargılama konusunda istekli olduklarına nadiren rastlanmaktadır. Bilinen tek örnek Hollanda Antilleri bayrağını taşıyan *Samanyolu* isimli geminin Danimarka Donanmasına ait *Absalon* isimli fırkateyn tarafından kurtarılması üzerine Hollanda'nın, Danimarka'dan haydutları yargılamak üzere istemesidir⁷⁵.

6.2.5. Suç İleyen Kişinin Fiilen Bulunduğu Ülkenin Yargılama Yetkisi ve Sorumluluğu

1988 tarihli Denizde Seyir Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Sözleşme'nin 6.maddesi 4. fıkrasında, 3. maddede sayılan suçları işleyen kişinin kendi ülkesinde bulunması halinde, o ülke, seçimlik bir yetki ve sorumlulukla karşı karşıya bırakılmıştır. Buna göre zanlının fiilen bulunduğu

⁷⁴ KLEIN, a.g.e., s.304, GEISS, PETRIG, a.g.e., s.79

⁷⁵ GEISS, PETRIG, a.g.e., s.32

ülke, ya zanlı hakkında kendi yargı yetkisini kullanacak ya da zanlıyı suçun işlendiği geminin bayrağını taşıdığı bayrak devletine veya suçtan zarar gören kişilerin vatandaşı olduğu ülkeye iade edecektir.

1988 tarihli Denizde Seyir Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Sözleşme'nin 10. maddesi, suçlunun veya zanlının ülkesinde bulunduğu akit devletin, eğer bu kişiyi iade etmezse, herhangi bir istisna tanımadan ve suç kendi ülkesinde işlenmiş olsun veya olmasın, kendi kanunlarına uygun olarak takibata başlanmak üzere, gecikmeksizin olayı yetkili makamlarına intikal ettirmesi yükümlülüğünü getirmiştir. Sözleşme'nin 7. maddesi, suçlunun veya zanlının ülkesinde bulunduğu herhangi bir akit devletin, bu kimseyi, milli kanunlarına uygun olarak cezai takibat veya iade işlemleri başlana kadar gereken süre için gözaltına almasını veya muhafaza etmesi gerektiğini düzenlemiştir.

6.2.6. Deniz Haydutlarının Bölge Ülkelerinde Yargılanması

Deniz haydutlarının yargılanması konusunda uluslararası hukukun evrensel yargılama prensibi çerçevesinde pek çok devlete aynı anda cezai yargı yetkisi tesis etme hakkı bahsettiği görülmektedir. Buna karşın Somali örneğinde, haydutluk eylemleri nedeniyle yakalananların yargılanması konusunda ülkeler ekseriyetle isteksiz davranmaktadırlar. Meydana gelen yakalamalar sonrasında, ne bayrak devleti, ne yakalayan devlet ne de vatandaşları zarar gören devletler yargılamaya yanaşmaktadırlar. BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 105.maddesindeki hükme karşın, açık denizlerde haydutları yakalayan devletin yargılama yetkisini kullanmak istememesi başka yollar aranmasına neden olmuştur. Bu durum, yargılama yetkisinin devredilmesini akla getirmiştir. Bugün yakalanan haydutların %90'ı bölgedeki Afrika ülkelerinde yargılanmaktadırlar. Haydutlukla mücadeleye operasyonel anlamda katkı yapan ülkeler yakaladıkları haydutların yargılanması noktasında yargı yetkilerini devreden antlaşmalar yapmaktadırlar. Bölge ülkelerinden Kenya, bu alanda inisiyatif olarak haydutların yargılamaya istekli ilk ülke olmuştur⁷⁶. Avrupa Birliği de, meseleyi yargılama yetkisini Kenya'ya devretmek suretiyle halletmiştir⁷⁷. Avrupa Birliği bunun karşılığında her yıl 2.4 milyon euro vermeyi taahhüt etmiştir. 11 Aralık 2008'de Kenya'da düzenlenen uluslararası konferanstan sonra, ele geçirilen haydutları ülkelerine götürüp yargılama yapmayı kendilerine yük olarak kabul eden ABD ve İngiltere de, Kenya ile ikili antlaşmalar yaparak bu husustaki yetkilerini devretme yolunu seçmişlerdir⁷⁸. Seyşeller, Somali ve Yemen de takip eden dönemde yargılama faaliyetine başlamışlardır. Bugün yakalanan haydutların bölge ülkelerinde yargılanmaları istisna değil, kural olmuştur⁷⁹.

Güvenlik Konseyi'nin kararları doğrultusunda, yakalanan haydutları yargılamaya istekli ancak yeterli imkan kabiliyete haiz olmayan Somali, Kenya,

⁷⁶ ABASS, a.g.e., s.128

⁷⁷ Antlaşma, Avrupa Birliği ile Kenya arasında 6 Mart 2009'da imzalanmıştır. <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,4077397,00.html>, (çevrimiçi), 29.01.2012

⁷⁸ <http://www.fco.gov.uk/en/global-issues/piracy/prisoners>, (çevrimiçi 03.06.2011)

⁷⁹ GEISS, PETRIG, a.g.e., s.34

Seyşeller, Tanzanya, Maldivler ve Mauritius gibi bölge ülkeleri, *BM Uyuşturucu ve Suç Ofisi (UNODC, United Nations Office on Drugs and Crime)* ile Avrupa Birliği tarafından 2009 yılında başlatılan haydutlukla mücadele programı⁸⁰ çerçevesinde, yargılama faaliyetlerini icra etme karşılığında finansal açıdan desteklenmektedirler.

6.3. Birleşmiş Milletlerin Deniz Haydutlarının Yargılanması Konusunda Aldığı İnsiyatif

BM Güvenlik Konseyi'nin haydutlukla mücadele için aldığı kararlara bakıldığında, kararlardaki bazı hükümlerin donanmalar tarafından icra edilecek hareketlere ilişkin olduğu, bazı hükümlerin ise yargısal konulara ilişkin olduğu ortaya çıkmaktadır. Güvenlik Konseyi, haydutların yakalanmalarına karşın caydırıcı bir şekilde yargılanmamalarını ve serbest bırakılmalarını kararlarında tespit ederek bu durumu eleştirmiş ve ülkelere bu konuda insiyatif almaları çağrısını yapmıştır. Konsey, mücadelenin operasyonel yönüne katkı sağlayan ülkeleri, yakaladıkları haydutların yargılanmalarının temini için bölge ülkele-riyle ikili antlaşmalar yapmaya teşvik etmiştir. Konseyin tüm çabalarına rağmen haydutların yargılanmaları konusunda etkili çözümler gerçekleştirileme-yince, Konsey 27.04.2010 tarih ve 1910 sayılı kararıyla⁸¹ BM Genel Sekreteri'nden Somali kıyılarındaki eylemleri sonucu yakalanan haydutların, daha etkili şekilde yargılanmalarının nasıl sağlanabileceği konusunda 3 ay içinde bir rapor hazırlamasını ve sunmasını istemiştir. BM Genel Sekreteri, Somali kaynaklı deniz haydutluğu eylemleri ili ilgili özel danışmanı Jack Lang'e hazırlattığı 24.01.2011 tarihli raporu⁸², Güvenlik Konseyi'ne havale etmiştir. Güvenlik Konseyi, 11.04.2011 tarih ve 1976 sayılı kararında rapordan, raporda yer alan sonuç ve önerilerden duyulan memnuniyetini belirtmiştir. Konsey, kararın 26. maddesinde, bölgedeki haydutluk eylemlerine karışan kişilerin yargılanmaları için raporda önerildiği üzere Somali'de özel bir Somali Devlet Mahkemesi kurulmasını, insan hakları kriterlerine uygun şekilde yargılama yapacak bu mahkemenin kuruluşunda görev alacak uluslararası personelin ve uluslararası yardımların 2 ay içinde rapor edilmesini hüküm altına almıştır. Özel danışman Jack Lang tarafından hazırlanan bu rapora göz atmamız, konunun tam olarak anlaşılması açısından önemlidir.

Hazırlanan raporun amacı, haydutlukla mücadele eden uluslararası topluma, yakalanan haydutların yargılanması konusunda yol göstermek, yeni yargılama mekanizmaları oluşturmaktır. Haydutlukla mücadelede kim tarafından, nerede ve ne şekilde ele geçirildiklerine bakılmaksızın, yakalanan tüm haydutların, insan haklarına saygılı, bağımsız, tarafsız, savunma hakkının sağlandığı, ölüm cezasının uygulanmadığı, makul sürede yargılama yapabilecek mahkemelerde yargılanmalarının önemine, acil olarak harekete geçilmediği

⁸⁰ <http://www.unodc.org/easternafrika/en/piracy/index.html>, (çevrimiçi), 01.06.2011

⁸¹ <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N10/331/39/PDF/N1033139.pdf?OpenElement>, (çevrimiçi), 27.05.2011

⁸² http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4_FF96FF9%7D/Somalia%20S%202011%2030.pdf, (çevrimiçi), 02.06.2011

taktirde haydutluğun telâfisi mümkün olmayacak şekilde artacağı tespitine yer verilmiştir. Rapora göre yakalanan haydutların yargılanmaları hâlâ problemdir ve bunun aşılması için ülkelerin haydutluğu, BM Deniz Hukuku Sözleşmesi doğrultusunda iç hukuklarında daha katı düzenlemeleri ve evrensel yargı prensibi doğrultusunda yargılamaya yanaşmalıdırlar.

Haydutların yargılanmalarını sağlama konusunda üç farklı seçenek ortaya atılmıştır. Yargılamaların uluslararası bir ceza divanı tarafından yapılması fikri, yargılamaların çok uzun sürmesi, hızlı sonuç alınamaması, uluslararası ceza divanı için basit bir suç olması nedeniyle kabul görmemiştir. İkinci seçenek bölgesel bir ceza divanının kurulması olarak öne atılmış ancak tartışmalar sonucunda meselenin Somali'nin meselesi olduğu, çözümün merkezinde de Somali'nin olması gerektiği fikri ağır basmış ve üçüncü fikir olan Somali'de özel yetkili Somali mahkemelerinin kurulması kabul edilmiştir. Karar uyarınca sadece haydutluk eylemleri ile ilgili yargılama yapmak üzere üç özel mahkemenin kurulması, mahkemelerden ikisinin Somali'nin özerk bölgeleri Somaliland ve Puntland'da, birinin ise aynı yetkilerle Tanzanya Aruşa'da kurulması öngörülmüştür. Mahkemelerden birinin Somali dışında kurulması, başkent Mogadişu'nun güvenliğin açısından hazır olmamasından ileri gelmektedir ve mahkemenin zamanı geldiğinde Mogadişu'ya taşınması plânlanmaktadır. Puntland ve Tanzanya'daki iki mahkeme, evrensel yargı yetkisi ile donatılacak, ancak Somaliland'da kurulacak mahkeme, Somaliland'ın beyanı doğrultusunda sadece kendi vatandaşlarının eylemlerinde yargı yetkisini kullanacaktır. Somali dışında kurulacak mahkemenin, maliyetin minimum tutulması noktasında Rwanda Savaş Suçları Uluslararası Ceza Mahkemesinin bina, ekipman ve gözetim merkezlerinin kullanılması için Tanzanya Aruşa'da kurulması uygun görülmüştür. Mahkemelerin tamamı Somali Devlet mahkemeleri olacak, yargıçların seçimini Somali Devleti yapacaktır. Uluslararası camia sadece, %5'i hukuk eğitimi almış Somalili hakim ve savcıların yetiştirilmesinde ve mahkemelerin kurulmasında finansman sağlayacaktır. Mahkemelerin ve 500'er kişi kapasiteli iki cezaevinin 8 ayda faaliyete geçmesi plânlanmıştır. BM'nin bu iş için ayırdığı bütçe 25 milyon Amerikan dolarıdır.

Raporda ilâveten, haydutluk eylemlerinin sona ermesi için Somali'nin ekonomik imkân kabiliyetlerinin artırılması, limanların iyileştirilmesi, balıkçılığın geliştirilmesi gibi ekonomik ve sosyal tedbirler, silâh ambargosuna uyulması, ülkede sahil güvenlik teşkilâtının kurulması, yerel polis güçlendirilerek kamu otoritesinin sağlanması, bölge ülkelerinin İNTERPOL ve EUROPOL ile işbirliği yapması gibi güvenlik tedbirlerinin alınması da tavsiye edilmiştir.

7. TÜRK HUKUKUNDA DURUM

Deniz haydutluğuyla mücadeleye askeri katkı yapılmasına ilişkin Başbakanlık tezkereleri ve TBMM kararlarında, 1851 sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararının adli işlemler ve yargılama konusunu ayrıntılı olarak düzenlemekte olduğu ve esasen deniz haydutluğu yapan kişilerin bölge ülkelerinde yargılanmalarını teşvik eden bir yaklaşımın benimsendiği, bu yaklaşımın Türkiye tarafından da desteklendiğine vurgu yapılmıştır. Ayrıca bazı durumlarda, deniz haydutlarını yargılama yetkisi 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu hükümleri gereği ortaya çıksa bile, mesafe uzaklığından kaynaklanan fiziki imkânsızlıklar, mücbir sebepler ve özel koşullar nedeniyle, 1851 sayılı Kararda

öngörülen teslim sisteminin işletilmesinin uygun olacağı belirtilmiştir. Bunun yanı sıra iç mevzuattan ve taraf olunan uluslararası sözleşmelerden kaynaklanan yargı yetkisi de mahfuz tutulmuştur.

Denizde Seyir Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Sözleşme'ye taraf olan Türkiye, sözleşmede öngörülen yasadışı eylemleri ulusal mevzuatında suç olarak düzenlenme yükümlülüğü altına girmiştir⁸³.

Ülkemiz ceza mevzuatına bakıldığında, hem mülga 765 sayılı TCK'da hem de yürürlükteki 5237 sayılı TCK'da deniz araçlarına karşı gerçekleştirilebilecek seyir güvenliğine karşı eylemlerin suç olarak düzenlendiğini görmekteyiz. Mülga 765 sayılı TCK'nın yedinci babının nakliye vasıtaları aleyhine cürümler başlıklı faslındaki 384. maddenin ikinci fıkrası "*zor veya nüfuz kullanarak veya tehditle veya hileyle deniz ulaşım aracını hareket ettirmeyen veya hareket halinde bulunanları durduran veya gitmekte olduğu yerden başka bir yere götüren veya gönderen kimse iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır*" hükmünü amirdi. 5237 sayılı yeni Türk Ceza Kanunu ise, meseleyi daha ayrıntılı ve çağdaş bir şekilde düzenlemiştir. 5237 sayılı TCK'nın üçüncü kısmının altıncı bölümünün "ulaşım araçlarının kaçırılması veya alıkonulması" başlıklı 223. maddesi "*1) Cebir veya tehdit kullanarak ya da hukuka aykırı başka bir davranışla kara ulaşım aracının hareket etmesini engelleyen, bu aracı hareket hâlinde iken durduran veya gitmekte olduğu yerden başka yere götüren kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*

(2) Suçun konusunun deniz veya demiryolu ulaşım aracı olması hâlinde, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

(3) Cebir veya tehdit kullanarak ya da hukuka aykırı başka bir davranışla hava ulaşım aracının hareket etmesini engelleyen veya bu aracı gitmekte olduğu yerden başka yere götüren kişi, beş yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(4) Bu suçların işlenmesi sırasında kişilerin hürriyetinin tahdit edilmesi dolayısıyla ayrıca cezaya hükmolunur.

(5) Bu suçların işlenmesi sırasında kasten yaralama suçunun neticesi sebebiyle ağırlaşmış hâllerinin gerçekleşmesi durumunda, ayrıca kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır" hükmünü amirdir. Görüldüğü üzere denizlerde ulaşım araçlarının seyir güvenliğine karşı gerçekleştirilebilecek eylemler hürriyeti bağlayıcı ceza müeyyidesine bağlanmıştır. Türkiye'nin bu düzenleme ile Denizde Seyir Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Sözleşme'nin bahsettiği yükümlülüğü yerine getirdiği anlaşılmaktadır.

TCK'nın yer bakımından uygulama başlıklı 8. maddesine göre, Türkiye'de işlenen suçlar hakkında Türk kanunları uygulanır. Aynı maddeye göre suç, Türk karasularında, açık denizde, Türk deniz araçlarında veya bu araçlarla, Türk deniz savaş araçlarında veya bu araçlarla, Türkiye'nin kıt'a sahanlığında veya münhasır ekonomik bölgesinde tesis edilmiş sabit platformlarda veya bunlara karşı, işlendiğinde Türkiye'de işlenmiş sayılır. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 15. maddesi de, Türk deniz araçlarında veya araçlarıyla işlenen suçlara ilişkin davaların, araçların Türkiye'de ilk uğradığı yerin

⁸³ Madde 5: Her Akit Devlet, 3 üncü maddede belirtilen suçların, bunların vehametini nazara alarak, uygun cezalarla teczivesini sağlayacaktır.

veya bağlama limanının mahkemesi tarafından bakılacağı hükmünü amirdir. Bu hükümler, bayrak kanununun iç hukuktaki yansımalarıdır. Somut olarak bakıldığında, Türk bayrağı taşıma yetkisine sahip bir deniz aracına haydutlar tarafından yapılacak herhangi bir saldırı halinde, haydutların 5237 sayılı TCK'nın 223. maddesini ihlâl etmeleri ve bayrak kanunu prensibi, TCK ve CMK uyarınca Türk mahkemelerinde yargılanmaları mümkündür.

Deniz haydutluğunun uluslararası hukukta her ülkenin yargı yetkisini kullanabileceği bir suç olarak kabul edildiğini⁸⁴, bunun evrensel yargı prensibinin bir sonucu olduğunu yukarıda belirtmiştik. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu da evrensellik sistemini kabul etmiştir. Bu sisteme göre suç, kime karşı işlenirse işlensin, fail hangi devlet vatandaşı olursa olsun, suçluyu elinde bulunduran devlet kendi ceza kanununu uygular. Esas olan, ülke devletinin faili yakalamasıdır⁸⁵. TCK'nın 13. maddesi evrensellik prensibi doğrultusunda bazı suçlar hakkında, vatandaş veya yabancı tarafından yabancı memlekette işlenmesi halinde dahi Türk kanunlarının uygulanacağını hüküm altına almıştır. TCK'nın 13. maddesine göre; kim tarafından, nerede ve hatta, kime karşı işlenmiş olursa olsun; belli suçlardan dolayı Türkiye'de Türk kanunlarına göre yargılamaya yapılabilecektir. Bu madde hükmüyle, belli suçların yurt dışında işlenmesine rağmen, failerin Türk vatandaşı veya yabancı olmasına bakılmaksızın, Türkiye'de Türk kanunlarına göre yargılama yapılmasına imkân tanınmıştır⁸⁶. Maddede sayılan suçlardan biri de deniz ulaşım araçlarının kaçırılması veya alıkonulması (madde 223/2), ya da bu araçlara karşı işlenen zarar verme suçlarıdır. TCK'nın 13. maddesinde belirtilen suçları yurt dışında işleyen kimsenin Türk ya da yabancı olması önem arz etmez. Türk Deniz Kuvvetleri unsurlarının deniz haydutluğu ile mücadelede uluslararası mücadeleye katkı yaptığını belirtmiştik. İşte evrensellik prensibi, bu noktada önem arz etmektedir. Türk Deniz Kuvvetleri unsurlarının görevlerini icra ederken sadece Türk bayrağı taşıyan gemiler için değil, seyir halindeki tüm gemilere yardım etmek için görev yaptığı, zaman zaman haydutlarla sıcak temas sağlayarak, müdahaleler gerçekleştirdiği bilinmektedir. İşte bu şekilde yabancı gemilere yönelik haydutluk eylemlerine yapılan müdahaleler sonucu yakalanan deniz haydutlarına uygulanabilecek hukuki rejim önemlidir. Türkiye demekki yakaladığı haydutları, evrensel yargı yetkisi prensibi çerçevesinde düzenlediği iç hukukuna göre yargılama hakkına sahiptir.

Türkiye'nin hem bayrak kanunu gereği hem de yakalayan devlet olarak ele geçirdiği haydutları şu ana kadar ülkeye getirerek adli makamlar önüne çıkarmasına rastlanmamıştır. Türkiye de, diğer pek çok ülke gibi ele geçen

⁸⁴ Buna karşın deniz haydutluğu, uluslararası ceza hukuku tarafından uluslararası suç olarak tanımlanmamaktadır. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kurucu antlaşması olan Roma Statüsü'nde, soykırım suçu, insanlığa karşı işlenen suçlar, savaş suçları ve saldırı suçu olmak üzere dört grup suç mahkemenin yargı yetkisi içinde yer almıştır. Deniz haydutluğu suçu, bu dört grup suç içinde yer almamaktadır. BATIR, **a.g.e.**, s.108, 143

⁸⁵ M. Emin Artuk, Ahmet Gökçen, A. Caner Yenidünya, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Yeniden Gözden Geçirilmiş 3. Bası, Ankara, Turhan Kitabevi, 2007, s.296

⁸⁶ İzzet Özgenç, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 3. Bası, Ankara, Seçkin yay., 2008, s.775

zanlıların, yargılanmak üzere bölge ülkelerine teslimi seçeneğini tercih etmektedir. Ancak yargılama konusundaki yetkilerin saklı tutulduğu da sürekli olarak vurgulanmaya devam edilmektedir.

SONUÇ

Somali kaynaklı deniz haydutluğu faaliyetleri, bölge ülkelerinin ve tüm coğrafyanın güvenliğine, bu arada deniz ticaretine etkisiyle tüm dünya için tehdit olmayı sürdürmektedir. Deniz haydutluğu, haydutların bu faaliyetten elde ettiği gelirlere bakıldığında oldukça cazip bir yasadışı faaliyet olarak görünmektedir. Haydutluğun bu görüntüsüyle, 21. yüzyılda devam etmesi şaşırtıcı olmayacaktır. Somali kaynaklı deniz haydutluğunun sonlandırılması için asıl yapılması gereken Somali topraklarında güvenlik ve istikrarın sağlanmasıdır.

Deniz haydutluğu ile mücadele için uluslararası kamuoyu, BM Güvenlik Konseyi kararları doğrultusunda harekete geçmiştir. Farklı teşkilat yapılarıyla oluşturulan deniz güçleri mücadeleyi sürdürmektedirler. Mücadelenin başladığı 2008 yılından beri ortaya çıkan rakamlar, deniz haydutluğunun önüne geçilemediğini ortaya koymaktadır. Mücadelenin etkisinin görülememesinde bölge ülkelerinin güçsüzlükleri, büyük devletlerin meseleye tam olarak el atmamaları önemli nedenlerdir.

Türkiye de, Somali kaynaklı deniz haydutluğunun önlenmesi için başlatılan uluslararası mücadeleye askeri katkı sağlamış ve sağlamaya devam etmektedir.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Somali açıkları ile Aden Körfezi'ndeki deniz haydutluğu eylemlerini uluslararası barış ve güvenlik için tehdit olarak kabul etmiş, mücadele ve güç kullanımı için kararlar alma yoluna gitmiştir. Güvenlik Konseyi, sadece açık denizlerde olabileceği deniz haydutluğu ile mücadelede BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin temel kaynak olduğunu vurgulamış, açık denizlerde yapılacak mücadeleye hukuken bir yenilik getirmemiştir. Buna karşın Konsey, Somali karasularındaki teknik manada silahlı soygun olan eylemler yönünden, sanki bu eylemleri açık denizde gerçekleştirilmiş gibi kabul ederek, BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin, açık denizlerdeki haydutluk eylemleri için öngördüğü düzenlemelerinin, Somali karasularında da uygulanabilir olduğuna karar vermiş, bu anlamda uluslararası hukuku esnetmiştir.

Deniz haydutluğu ile yapılan mücadelede, yakalanan haydutların yargılanması başından beri olduğu gibi halen de sorun olmaya devam etmektedir. Deniz haydutlarının yargılanmaları konusunda uluslararası hukuk, evrensel yargılama prensibi çerçevesinde hemen hemen her ülkeye yetki bahsetmesine rağmen, politik isteksizlik nedeniyle yargılama faaliyeti neredeyse sadece Aden Körfezi'ndeki az gelişmiş ülkelere bırakılmıştır.

Yakalanan deniz haydutlarının yargılanmaları için uluslararası kamuoyunun bölge ülkeleri ile ikili antlaşmalar yaparak yargı yetkilerini devretmeleri, bölge ülkelerinin güçsüz yargı erkleri yüzünden yargılama konusuna kesin çözüm getirmemiş, bu noktada Birleşmiş Milletler insiyatif olarak deniz haydutluğunun kaynağı olan Somali topraklarında ulusal mahkemelerin kurulması ve çalıştırılması için girişim başlatmıştır. Bu girişimin başarısı, önümüzdeki dönemde belli olacaktır.

Deniz haydutluğu ülkemiz ulusal mevzuatına göre suç teşkil etmesine ve yakalanan haydutların ülkemizce yargılanmaları mümkün olmasına rağmen, mesafe uzaklığından kaynaklanan fiziki imkânsızlıklar, mücbir sebepler ve özel koşullar nedeniyle yargı yetkisi kullanılmamaktadır.

KAYNAKÇA

ABASS, Ademola: Protecting Human Security In Africa, Oxford University Press, New York USA, 2010

ARTUK M.Emin, **GÖKÇEN** Ahmet, **YENİDÜNYA** A.Caner: Ceza Hukuku Genel Hükümler”, Yeniden Gözden Geçirilmiş 3. Bası, Ankara, Turhan Kitabevi, 2007

BATIR, Kerem: “Yirmibirinci Yüzyılda Deniz Haydutluğu ve Uluslararası Hukuk”, Ankara, USAK Yayınları, 2011

BAYILLOĞLU, Uğur: “Somali Sahilleri ve Açıklarında İşlenen Deniz Haydutluğu Fiilerine Karşı Yürütölen Mücadelenin Hukuki Dayanakları ve Türkiye’nin Durumu”, Gazi Üniversitesi Hukuk Faköltesi Dergisi, Cilt XV, Yıl 2011, sayı 1

CHALK, Peter: The Maritime Dimension Of International Security, Terrorism, Piracy and Challenges For The United States, RAND Coprporation, USA, 2008

DUBNER, Barry Hart: The Law Of International Sea Piracy, Developments in International Law 2, Martinus Nijhoff Publishers, The Hague, Netherlands, 1980

EICHSTAEDT, Peter: Pirate State, Inside Somalia’s Terrorism At Sea, Lawrance Hill Books, Chicago, USA, 2010

GEISS, Robin-**PETRIG**, Anna: Piracy and Armed Robbery At Sea, The Legal Framework For Counter Piracy Operations in Somalia and The Gulf Of Aden, Oxford University Press, New York USA, 2011

GÜNDÜZ, Aslan: Milletlerarası Hukuk, Temel Belgeler, Örnek Kararlar, 5.Bası, İstanbul, Beta Yayınevi, 2003

KLEIN, Natalie: Maritime Security and The Law Of The Sea, Oxford University Press, New York USA, 2011

KRASKA, James: Contemporary Maritime Piracy, International Law, Strategy and Diplomacy At Sea ABC-CLIO, LLC, California USA, 2011

LEHR, Peter: Violence At Sea, Piracy In The Age Of Global Terrorism, Routledge Taylor and Francis Group, LLC, New York USA, 2007

MARLEY, David: Modern Piracy; A Reference Handbook, ABC-CLIO LLC, California USA, 2011

MERAY, Seha L.: “Bazı Türk Andlaşmalarına Göre Korsanlık ve Deniz Haydutluğunun Yasaklanması”, AÜSBF Dergisi, Yıl 1963, Cilt 18, sayı 3

MUTLUER, Oğuzhan: “Uluslararası Politikanın Yumuşak Karnı: Bir Devlet Dışı Aktör Olarak Deniz Haydutları”, www.orsam.org.tr

ÖZGENÇ, İzzet: Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 3. Bası, Ankara, Seçkin yay., 2008

PAZARCI, Hüseyin: Uluslararası Hukuk, Gözden Geçirilmiş 5. Bası, Ankara, Turhan Kitabevi, 2007

PERITO, Robert M.: Guide For Participants In Peace, Stability And Relief Operations, United States Institute Of Peace Press, Washington D.C., 2007

PUGH, Micahael Charles: Maritime Security and Peacekeeping; A Framework For United Nations Operations, Manchester University Press, Manchester UK, 1994

TOPAL, Ahmet Hamdi: "Uluslararası Hukukta Deniz Haydutluğu ve Mücadele Yöntemleri", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl 2010 Cilt 59 sayı 1

United Nations Peace Operations Year In Review 2009

TBMM Kanunlar Dergisi, Cilt: 74, 1991

İNTERNET ADRESLERİ

Birleşmiş Milletler, www.un.org

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, www.echr.coe.int

Uluslararası Denizcilik Örgütü, www.imo.org

Uluslararası Denizcilik Bürosu, www.icc-ccs.org

NATO, www.nato.int

Avrupa Birliği Somali Deniz Gücü, www.eunavfor.eu

Somali'deki Afrika Birliği Gücü, www.amisom-au.org

Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi, www.unodc.org

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, www.dzkk.tsk.tr

BM Enformasyon Merkezi Ankara, www.unicankara.org.tr